Ambrosi Carrión

Cap de flames

Tres actes

BARCELONA
21 - juny - 1924

3

CAP DE FLAMES

Imp. GARROFÉ - Villarroel, 12 i 14 - BARCELONA

Ambrosi Carrión

Cap de flames

Tragèdia rural

— Tres actes —

BARCELONA
Administració - Direcció:
Villarroel, 12

DRAMATIS PERSONAE

CAP DE FLAMES
EL LLARG son pare
Les tres germanes doloroses :
ISABEL la gran
ROSA-MARIA la mitjana
ROSALIA la petita
EN GARBELLA
L'ERMITÀ
EL PASTOR
EL LLOP
EL DAGUER
EN NEL
Dugues velles nomenades :
L'AIXELADA i
LA MADRINA
Tres moces :
LA BIRONDO
LA MARRUIXA
LA TONA
VEREMADORS
VEREMADORES

Fou estrenada la nit del 6 de març de 1918 en el Teatre Còmic per la companyia de n'Enric Borràs. La representaren respectivament, els senyors Borràs, Tor, senyoreta Vila, senyora Casals, senyoreta Ortiz, senyors Vila, Daroqui, Barbosa, Nolla, Bañeres, Lluelles, senyores Baró, Paricio, senyoretes Lliteres, Domènec i senyora Fortuny.

Pintà el decorat en Josep Rocarol i la direcció anà a càrreg de l'Enric Borràs.

AL PRIORAT

Al Priorat, al Priorat de terra
negra i feconda on he sentit la vida
brunzenta, com si encar sobre les vinyes
es renovessin els antics misteris
de Dionysos. Al Priorat canto
perquè encara els seus homes són com sàtirs
i com hèrois ; perquè les seves fembres,
altes de pit, de flancs ben opulentes
renoven l'antic mite de les Menades
que estimen udolants i a mocegades.
Al Priorat, que és terra que en l'entranya
porta foc, perquè brunz, viu i s'agita
amb la força del vi, perquè a la posta
dels gran jorns tardorals, els ressecs pàmpols
rojos i cargolats al sol s'encenen
i fan un gran caliu que centelleja
en vèrtig espantós. Per dur, per aspre,
per fecond i per verge jo ara el canto.
Perquè avui els seus fills encar estimen
i maten ; perquè saben la bellesa
de la sang i del most, i saben pendre
a les dones dessobre un munt de brema
i portar dins la faixa un coltell ample
i resplandent... Perquè dels sortilegis
i els mals donats, encara com ratxada
de folls oratges són les gents punides.
Pels pobles opulents que fan aroma
de cellers ; per llurs serres que es retorcen
convulses com els ceps ; perquè les àligues
encar al seu damunt obren les ales
i els llops udolen dintre ses boscúries
al clar de lluna. Perquè en sa duresa
encar s'ostenta la divina gràcia
dels atmetllers florits. Per fort, per rústeg,
per fecond, perquè estima, riu i plora,

canta i crida, agresiu, potent i sempre
primitiu. Perquè tota sa bellesa
és simple com de l'ànfora que serva
enterrada, perquè en els jorns d'autumne
a la posta, el seu sol és la faç roja
de Bacus, i és el cel mantell de porpra
i de flames que volejant s'agita
entorn del déu ; perquè si són com brasa
les seves vinyes, flama són els homes,
perquè el seu vi és un foc i foc els aires
i espurnes els ocells i foc la vida
i la mort un caliu, ja que en les tombes
mateixes jo he vist ceps xuclant la sava
de la terra i dels morts : per xò jo el canto!

ACTE PRIMER

Es al davant del molí de Cap de Flames on l'acció comença. Una parra luxurianta, carregada de raïms i sostinguda per quatre pilans, ombreja el davant de la casa que s'alça al primer terme de la dreta. Es un edifici negrós i revellit ; la portalada de grosses pedres, mig devastades i al seu costat un banc també de pedra adossat a la paret i allargant-se fins al pilà més proper. Cap al fons, el terrer devalla al riu ; més lluny vinyes i vinyes quals pàmpols torrats i caragolant-se fan com un mantell emporprat sobre la terra. La parra del primer terme, també ja resseca destacant entremig els penjolls de raïms negres. Arreu portadores plenes de verema, eines i cistells de pagesia apilats en desordre. Part darrera de la casa s'esten la bassa del molí de la que se'n veu part. Molt lluny unes muntanyes moradenques difumades en llunyania. Es al caure de la tarda de un jorn tardoral. La rojor de la pesta, la rojor de les vinyes, magníficament luxuriantes, vibren intensament com si travessés per arreu l'alè de Dionysos, ardent i foll seguit de les Ménades udolants i de revolta i roja cabellera.

(A l'obrir-se la cortina el lloc està sol. Després arriben corrents i empaitant-se les tres noces : La Birondó, La Marruixa i La Tona ; en Nel i en Llop, que porten amb els samalers una portadora de raïms, apareixen al poc d'haver sortit les tres noies.)

BIRONDÓ Ja han tocat a plegar.
MARRUIXA I ara a les dances.
TONA Tu com sempre al davant.
MARRUIXA Sí, sí, descuide't.
BIRONDÓ Bé prou que treballem.
MARRUIXA Jo tinc les cames trencades d'ajupir-me.

TONA (*Amb mofa.*) Ai, pobrissona
que no podràs dançar.

BIRONDÓ Sí, ves qui parla.

MARRUIXA Naltres no fem com tu, que si es descuiden
ja has fugit cap al riu...

TONA (*Irada.*) Jo, mala llenga?

BIRONDÓ (*Amb mofa.*)
Només quan hi va en Nel.

MARRUIXA (*També feridora.*) Potsé ells es pensen
que dessota dels sàlzers tot s'hi amaga...

TONA (*Amenaçant-les.*)
Mireu...

BIRONDÓ Ai, si parlessim...

MARRUIXA Vés, pregunta-ho
a n'en Nel, que ara ve...

(*Entren en Nel i en Llop amb la portadora.*)

NEL (*Rient.*) Apa, les moces,
s'us sent d'una hora lluny.

BIRONDÓ (*Sempre mofeta.*) Potser tal volta
perquè parlem de tu!...

NEL Què més voldríeu
que tenir-me a la boca nit i dia.

BIRONDÓ Ai, uix!... (*Amb fàstic exagerat. Escup.*)

MARRUIXA Per qui'ns has pres?

NEL Fugiu, les reines...

LLOP (*Molt sorrut.*)
Cuita, entrem això dins... Ja ha de vagar-te
per festejar.

(*Les tres moces es riuen d'ell.*)

BIRONDÓ En Llop!...

MARRUIXA La bèstia fera...

BIRONDÓ (*Seguint-lo i pegant-li un cop al clatell.*)
Apa, sorrut.

LLOP (*Furiós de veure que no s'hi pot tornar, car
ja tornen a dur ell i Nel la portadora.*)
Au!

(*Les tres riuen com bojes; arriben les dugues
velles. L'Aixelada i La Madrina.*)

MADRINA Mira-les les bojes
com riuen...

AIXELADA Més valdria que treballessin
més i riguessin menys.

MARRUIXA I vós, què feieu

quan ereu jove?

AIXELADA — Treballar com ara de sol a sol.

TONA — I quan plegàveu?

BIRONDÓ — Vaja que de quan ereu moça, bé se'n conten de coses...

MADRINA — (*A l'Aixelada.*) I deixeu-les...

AIXELADA — Només manca que vós els féu costat...

MADRINA — Apa, fem via...

AIXELADA — Quan érem joves no érem com vosaltres que no us caseu fins que sentiu us bota l'infant al ventre.

BIRONDÓ — Bruixa!

(*Surten en Nel i en Llop, a la porta, arriben més veremadors i veremadores.*)

NEL — Prou quimera! (*A l'Aixelada.*) Mentre hi ha joventut cal disfrutar-la, (*Fent l'ullet a la Tona.*) oi, Tona?

TONA — Vés... (*Avergonyida, mes sense apartar-se d'ell.*)

AIXELADA — (*A la Tona.*) Ja t'ho dirá ton pare a cops de vara, quan ell se'n adoni que les faldilles del davant et pujen...

TONA — (*Furiosa, mes avergonyida.*) Si no fossiu tant vella...

AIXELADA — I llavores podràs anar-te'n amb les doloroses de bracet amb la gran...

LLOP — Vaja; jo us mano que calleu, doncs no vull que ningú's rigui de la desgràcia.

NEL — (*Rient i picant-li l'espatlla.*) Que potser t'agraden?... I quina és, la gran, o la mitjana, que la petita encar no conta...

BIRONDÓ — Guarde't, Llop, que si és la mitjana en Cap de Flame' hi té que veure.

MARRUIXA — Sí, bèsties amb bèsties...
LLOP — I què'n teniu que dir del Cap de Flames?
BIRONDÓ — Roig de mal pel...
LLOP — Menjeu a costes seves,
i no ho afanyeu pas...
AIXELADA — Això, no penso
que ho diguis tu per mi...
LLOP — Ell és un home,
tot un home.
MADRINA — Si surt com el seu pare...
LLOP — Deixeu-lo estar a son pare, ni el recorda
en Cap de Flames...
NEL — Diuen que ara corre
per dalt la Mola, pasturant vacades.
TONA — (*A mitja veu.*)
I és cert que va fê un crim?
LLOP — No va poguer-se
provar, mes ell abandonà les terres
i el molí... i va deixar-hi a Cap de Flames
encar ben noi...
AIXELADA — Era una mala bèstia
el Llarg...
MADRINA — Cap dona ja volia vindre
a moldre.
NEL — Com que diuen que es cobrava
del troç...
AIXELADA — (*Esborronada.*) I era ben cert!...
LLOP — Des d'allavores
Cap de Flames va crèixer com un arbre
del bosc... Mes ja que tant d'ell malparlàreu
digueu-me, qui faria lo que ell feia?
BIRONDÓ — Lo cert és, que tot sol, quasi sense eines,
va treballar les terres, va plantar-les
i ara són les més riques d'aquest terme,
les seves vinyes...
TONA — I mireu: La mola
no para mai, i abans...
AIXELADA — Va molt gras ara...
Mes li cal vigilar... que no li passi
lo que passà a son avi quan encara
el Llarg era ben noi...
LLOP — Què?
AIXELADA — Casi, casi

no me'n recordo... Era tan criatura...
El bassal del molí va reventar-se,
i l'aigua va emportar-s'ho tot... les vinyes...
els atmetllers, tot... tot... I sort va tindre
de que'l molí no s'enfonsés...

TONA (*Esglaiada.*) Oh!

AIXELADA Deien,
que va sé un gran miracle...

MARRUIXA Quina força
deu tindre l'aigua... N'hi cap tanta i tanta...

AIXELADA Va ser pitjor que el riu quan ix de mare...
No hi val res...

MADRINA Sí; mes ara el Cap de Flames,
tot ho ha aixecat de nou... Si fins diríeu
que per ser ell, les coses creixen soles...

AIXELADA A saber com ho ha fet...

LLOP Calleu. Va fer-ho
tot ell ben sol i sol va crèixer. Alegre
forçut i brau, dessobre de les terres
que l'esforç de ses mans tornà fruitoses
tresca com un cabrit...

AIXELADA Sí, mes travessa
és de lloba i de boc... perque sa mare...

LLOP Què voleu dir? Morí per dar-li vida.

MADRINA Va morir abandonada pel mal home;
bé prou ho sé, que quan a mi em cridaren
ja era tard...

AIXELADA Amb el Llarg no era casada
una roda camins era...
(*Pel fons travessen altres veremadors dirigint-se al poble.*)

BIRONDÓ Ja tornen
els de la vinya lluny...

MARRUIXA I al seu darrera
vénen les doloroses.

AIXELADA També aquestes...
(*Calla al veure-les arribar. Són tres germanes, la gran, Isabel, pàllida i envellida prematurament pel pes d'una gran disort; la segona, Rosa-Maria, formosa i plena, apar portar en sí tota la força de la terra fruitosa i tots els xardors del vi novell; la petita, Rosalia, quasi una nena, és quieta i reposada i va al costat*

de Isabel a qui esguarda com una mare. Totes tres van vestides de negre, la mitjana, Rosa-Maria, porta al braç un gran cistell curull de raïms. Atravessen el lloc i van a asseure's en el banc de pedra silencioses i pacientes. Tots, menys en Llop, se les miren amb mofeta i rialles contingudes. A la fi diuen :)

NEL I què, Rosa-Maria, encar no penses
en vindre a fer ballades?
(*Ella no respon.*)

AIXELADA (*A n'en Nel.*) No recordes
que elles viuen tant lluny?... I tornar soles...

BIRONDÓ No tant, no tant. Jo crec que en Cap de Flames
bé voldrà acompanyar-les...

ROSA-MA. (*Violenta.*) I a vosaltres
què s'us en dóna?

ISABEL Deixa-les...

MARRUIXA (*Escarnint-la.*) Sí, deixa-les...
Tanta misèria i tant d'orgull...

ISABEL T'enganyes...
No'n som pas d'orgulloses ni podríem
ser-ho mal que volguessim... Som tant pobres...

BIRONDÓ (*Amb malícia.*)
Vosaltres rai!...

ROSA-MA. Què vols dir, tu?

BIRONDÓ No, si ara
no parlo pas per mal.

AIXELADA Rosa-Maria,
vés amb compte que'ls homes...

ROSA-MA. (*Sempre violenta.*) No us demano
jo cap consell.

BIRONDÓ Tens el mirall a casa
t'hi pots mirar sovint...

ROSA-MA. Es per enveja
que'm dius això?

BIRONDÓ De qui? Del Cap de Flames?
(*Riu sorollosament.*)

ISABEL (*Alçant-se molt pàl·lida.*)
Bé prou se sab que sols et mou la llengua
el despit...

BIRONDÓ (*Amb les galtes rojes.*)
Tu què vols? Sempre el qui parla,
és qui més deu callar...

TONA — Vaja, deixeu-ho
córrer...

ISABEL — Jo dec callar, sí. Mes escolta
bé, Birondó. Tu que ara tant galleges,
vés amb molt compte, que qui amb brases juga
sempre acaba cremant-se.

BIRONDÓ — Què vols dir-me?

MARRUIXA — Feu-la callar d'un cop...

AIXELADA — Després que vénen
á robar-nos el pa encara gosen
insultar...

MADRINA — Vaja, prou.

BIRONDÓ — I que s'entornin
allà a la seva terra.

AIXELADA — Gates moixes!

BIRONDÓ — Les males llengües... Fins voldríeu fer creure
que jo li he anat darrera al Cap de Flames.

LLOP — *(Intervenint a la fi.)*
Ja sabs bé que això és cért. No pots negar-m'ho
a mi que prou ho he vist... Si no recorde't
d'aquella nit d'istiu entre les garbes...

BIRONDÓ — I què sabs tu?

LLOP — Bé prou que ho sé, minyona.
Recordes que corrents, a Cap de Flames
prengueres l'escoplet, que ell va seguir-te
i et va trobar a terra gemeganta?
Recordes que vas dir que no podies
caminar i va dur-te a pes de braços?
I recordes demprés que tot fou faula
que al mirar-te les moces no't trobaren
cap senyal en el cos, ni cap ferida
als peus tal com tu deies? No ho recordes?
Doncs digues tu llavores perquè volies
que Cap de Flames t'empaités i digues
perquè vas fer que ell te portés en braços?
Ja't coneixem de temps...
(Ella d'una revolada es gira i se'n va precipitadament. La Marruixa diu al poc d'una pausa.)

MARRUIXA — Ets un mal home,
no's compromet axís una donzella...
(Ell li gira l'esquena. La Madrina diu :)

MADRINA — Anem, que quasi és fosc.

TONA — Sí, sí, fem via.

AIXELADA (*A la Madrina tot anant-se'n signant-li les Doloroses.*)
Sempre han de dur raons aquestes moces...

NEL (*Anant-se'n darrera de la Tona.*)
Santa nit.

LLOP Adéusiau!
(*Resten sols en escena les tres Doloroses i en Llop, a la fi desprès d'una pausa la petita Rosalia, diu :*)

ROSALIA Quin serà el dia
en que serem ben lluny!

ROSA-MA. Per què, germana?

ROSALIA Si ací ningú ens pot veure... Si gosessin
crec que'ns empaitarien a cops de pedra...

ISABEL També jo ho he pensat moltes vegades
l'anant-se'n lluny... Seguî una carretera
llarga, molt llarga, tota vorejada
de xiprers i pollancres sempre immòvils
fins un país molt lluny, ben solitari...
Mes com moure'm d'ací, com arrencar-me'n
si aquesta terra guarda les despulles
del fill de mes entranyes i mal sia
ell ma vergonya, fou entre l'angoixa
el goig més gran que va florir en ma vida?
(*Plora calladament.*)

ROSA-MA. I per què fugir lluny? No som nosaltres
més fortes que tots ells? Cal recordar-se
de lo que sempre diu el Cap de Flames:
«Quan al mig del camí una pedra trobo
que'm pot fer ensopegar, ben lluny la llenço
d'un cop de peu.»

ISABEL Ton esperit t'enganya.

LLOP I deixeu-los estar, hi ha que tractar-los
a fuetades, com a cans rabiosos...

ROSALIA Ja's va fent fosc.

ISABEL Anèm, que és lluny a casa.

ROSA-MA. Hem d'esperar-nos, que m'ha dit...

ISABEL Si triga
tant...

ROSA-MA. En Garbella l'entreté...

LLOP Digueu-li
que hi vagi amb compte, doncs és un mal home.
(*Desprès d'una pausa.*)

Voleu que vingui amb valtres?

ISABEL — No, no, deixa: esperarem un xic.

LLOP — (*Amb recança.*) Doncs com vos sembli. Adéusiau!
(*Va per anar-se'n mes després decidint-se torna arrera i prenent-li la mà d'Isabel, diu :*)
Isabel, si fos un home
qui gosés afrontar-te, jo ara't juro
que no faré com he fet amb aquella...

ISABEL — (*Esverada.*)
Què vols dir?

LLOP — Res, no res, que jo pels homes
tinc un falçó per a tanca'ls la boca...
(*Desapareix. Una pausa. Diu a Isabel Rosa-Maria :*)

ROSA-MA. — Aquest home t'estima...

ISABEL — (*Amb veu trèmola.*) Calla, calla...
(*En el silenci, llunyanes, se senten les veus d'uns veremadors que passen cantant.*)

VEREMS. — (*Chors interns.*)
Un raïm vols que't desgrani
dins la boca carminada,
per cada gra que jo hi llenci
tu em faràs una besada.
(*Entra pel fons Cap de Flames, i es detura escoltant. Mentres el chor s'esvaeix, una veu llunyana canta llargament.*)

UNA VEU — Voldria mon cor esprémer
com un raïm ben sucós,
I que la sang te'm beguessis
com un vi dolç i olorós...
(*La veu es perd.*)

CAP DE FL. — Qui va fé eixa cançó si que'n sabia
d'estimar. Dant la sang és com s'estima!

ROSA-MA. — Cap de Flames!

CAP DE FL. — Diga'm, no l'has sentida
tu la cançó? Doncs jo també voldria
parlar-te sempre axís, i que'm parlessis
tu també, tot dient-me aquelles coses
que he sentit tremolar en la veu perduda.
Estimar dant la sang i dant la vida!
O prenent sang i vida del que't priva

d'estimar... Estimar com jo a la terra
que m'ha-nodrit; la terra, la divina
femella ben feconda i ben oberta
a totes les llevors; fer-la fruitosa
lluitant amb ella, a força dels meus braços;
obrir-li les entranyes per a omplir-les
de llevors, i després, saltar-hi a sobre
apilonant terroços i terroços;
i per més que ella esquerpa sempre's negui
lluitar-hi en contra a urpades, mocegant-la,
sense parar, sens treva, fins haver-la
feta fruitar, que si ella veu que l'anem
donant-li tot, s'entregarà sencera,
i llavores serà la més creienta
i més ardent de totes les amades!

ROSA-MA. (*Pregant.*)
Cap de Flames!

CAP DE FL. (*Cridant vers el fons.*)
Perque de nou tornessis
a cantar, veu perduda, donaria...
(*Torbant-se.*)
Rosa-Maria, grat ara no't fora
tornà a oir la cançó? No la recordes?
«Voldria mon cor esprémer
com un raïm ben sucós,
i que la sang te'm beguessis
com un vi dolç i olorós.»
Així t'estimo jo. Tal com la canta
de qui sap qui, voldria ara donar-te
la meva sang. Fins crec que si m'obria
les venes, i deixava que la terra
se la begués, al punt veuríeu naixer
un cep ben olorós, rublert de pàmpols
i de raïms sucosos...

ROSA-MA. T'esperavem...

CAP DE FL. Fou en Garbella qui m'entretenia...
Volia comprar-me totes les collites
i les terres... Li dónen una enveja...
Què fort és l'home a qui els demés envejen!
Què fort! Què fort!...

ROSA-MA. Per Déu, calla!

CAP DE FL. (*Tocant-se el pit.*) Jo encara
sento aquí la cançó.

ISABEL (*Alçant-se.*) Si ens acompanyes
marxarem...

CAP DE FL. Deixa'm dir : L'hereu Garbella,
quan jo era noi, un dia va llençar-me
de la porta del Mas i avui venia
pregant a demanar-me que les vrêmes
jo li vengués per or... Ah! Ni volia
escoltar-lo, que tot friçós posava'm
les veus que ací's sentiem. Follajàveu
vosaltres amb les moces, oi?

ROSALIA Com vibres
s'han alçat contra nostre...

ISABEL Sí, com sempre...

CAP DE FL. (*Indiferent.*)
I deixeu-les estar... Sé que malparlen
fins de mi, quan no hi sóc...
(*Commós.*)
Rosa-Maria,
quan serà que tu vulguis eixa casa
partir amb mi?

ROSA-MA. Gabriel!

CAP DE FL. No ; Cap de Flames
has de dir-me. Em plau que aixís em nomenis.
Gabriel també s'en diu el Llarg... el pare...
i.. em sap força de greu...

ROSA-MA. (*Que amb ell han anat fins al primer terme de l'esquerra, lluny del banc on seuen Isabel i Rosalia.*)
Oh!... Tens un aire
tan escaient quan parles, que m'encises...
Portes tant foc en tes paraules. Tanta
vida i força hi batega que m'espantes!...
Goludes com un cingle elles em xuclen,
i si massa jo anés abandonant-me
al seu encís, ben prest defalliria
entre tos braços. Fins ton nom m'abrusa.
Tot el foc de les postes tardorenques,
tot l'or dels blats segats en ell esclata,
com l'alè xardorós de tanta aroma
d'un celler, em mareja i fins m'ofega
i és radiant com el sol a ple mig-dia,
i ressonant com veu de mil campanes,
que repicant a festa giravolten.

CAP DE FL. I tu ets dolça i suau com una prada
de lliris que es colltorcen quan hi passa
el vent. Ton nom és dolç per als meus llavis
tal com bresca de mel ben degotanta...
Fresc com aigua de font que s'és perduda
dins l'obaga, i em plau com la tonada
d'una bella cançó oblidada quasi
que a la boca ens floreix meravellant-nos.
(*Pregant intensament.*)
Rosa-Maria, resta amb mi per sempre!

ROSA-MA. No puc. No veus perdudes allí en l'ombra
les dissortades? Les germanes meves?...
Plora un amor infam la gran i plora
un fill perdut que va engolir la terra.
I la petita? Es tota tremolenca
del neguit ignorat que entorn sa testa
sent bategar. No puc, no puc. Què fóra
d'elles dugues, si les abandonava?

CAP DE FL. I jo què podré fer si amb mi no restes?
En tos ulls hi ha l'amor que encara em manca.
El d'una mare que no pogué dur-me
mai en els braços, d'una dolça mare
quins cants no he sentit mai; que quan volia
adormir-me de noi, mos plors sols eren
(uns plors d'infant abandonat) la sola
cançó que jo escoltava... De la mare
tu'm duries l'amor, i sentiria
a tos besos, pesar sobre mos llavis,
la tebior d'un pit blanc, pur i flonjo,
que sempre jo he enyorat...

ROSA-MA. (*Pregant commosa.*) Oh! calla!

CAP DE FL. Esperant eix amor i el d'una dona
que fos tota per a mi, a fera lluita
contra la terra m'he llençat fins fer-la
ben meva... I quin goig el de sentir-me
senyor d'ella estimant-la... I llavores
l'altre amor em calia... El d'una dona
que'm féu esclau d'uns ulls ben lluminosos.

ROSA-MA. Mes que no sents que l'entorn nostre s'alça
un clam d'odi terrible? Tot el poble
ens vol mal, doncs vinguerem d'altres terres
a eixoplugar-nos en eix lloc. Tots foren
esquerps per a nosaltres, impietosos

com si els seu pits fossin de roca viva,
i no valgué a commoure'ls que portessim
el pare malferit, que a poc moria,
ni la dissort de veure que la mare
anava consumint-se, consumint-se
com una llàntia que és mancada d'oli.
Sempre endolades, sempre ; fins a voltes,
crec jo que la foscúria d'eixes robes
la portem arrapada a la pell nostra,
i s'ens ha entrat dintre del pit negant-nos
l'ànima en un immens mar-de tenebra.

CAP DE FL. No, que en tos ulls tantes claror hi riuen
com en un cel d'istiu...

ROSA-MA. I ma germana
gran, la pobra Isabel... Estimà un home
donant-s'hi tota per a poc trobar-se
abandonada i amb un fill als braços...
i veure'l després mort?

CAP DE FL. Si jo trobava
un jorn al miserable!...

ROSA-MA. Calla, calla ;
prou que has fet per nosaltres... Cap de Flames
no hagués estat per tu...

CAP DE FL. I ho serà sempre.
Tu reposant ací, posant la testa
dessobre del meu cor, que a cau d'orella
et cantarà aquell cant que a poc oírem
jo extrenyent-te amb un braç mentres que l'al-
l'estendré protector sobre les testes [tre
de tes germanes ; i talment com feia
el meu esforç granar les xorques terres
jo duré sort i pau, als qui m'estimin.
He viscut sempre sol, i ara em daleixo
per tindre un niu ben ple de batecs d'ales
tot ressonant de folla cridadiça,
i ben càlid d'amor, càlid de besos...
(Ella acota la faç, ell l'estreny en un abraç contra el seu pit. Rosa-Maria fuig de l'abraçada i va a aixoplugar-se al costat de les germanes. La gran s'alça i diu :)

ISABEL Anem, Rosa-Maria... i pensa, pensa
sempre amb mi...

ROSA-MA. *(Com reconvenint-la.)* Isabel!

CAP DE FL. (*acostant-s'hi i responent altiu a la insinuació de la gran.*) El Cap de Flames
té sols una paraula. Quan diu sempre
va més enllà d'on va la Mort mateixa.
(*S'alcen les tres germanes i es disposen a marxar. Cap de Flames veient el cistell de raïms abandonat sobre el banc, diu :*)

CAP DE FL. I aquests raïms?

ROSA-MA. No sé...

CAP DE FL. Com haig de dir-ho
que són per valtres?
(*Isabel amb aire resignat agafa el cistell i se'l penja al braç mentres diu :*)

ISABEL Poc profit ells poden
fer-nos...

ROSALIA Els han ullprés aquelles dones...

CAP DE FL. Deixeu, deixeu... creieu en unes coses!...
(*Es dirigeixen cap el fons, llavors es sent quasi imperceptible, una veu en la nit que crida :*)

DAGUER (*Veu dins.*)
Destrals i ganivets, falçons i dagues!...
(*Isabel té un espant i es fa enrera, els demés que no han sentit res hi acudeixen.*)

ROSALIA Què tens?

ROSA-MA. I ara?
(*Ella torna a escoltar, una pausa de silenci, després refent-se diu :*)

ISABEL No res... Es que em semblava
haver oït...
(*Mes quan ja decidides van a marxar, al fons es presenta el Pastor, que amb veu fosca i secament diu :*)

PASTOR Santa nit.
(*Tots resten sorpresos ; un petit silenci. Cap de Flames diu :*)

CAP DE FL. Vós?

PASTOR (*Sense moure's molt aixut.*)
Cal que't parli.

CAP DE FL. (*A les Doloroses.*)
Espereus...
(*Les tres germanes romanen agombolades al fons pantejantes i ansioses escoltant. El pastor avença qualques passes i es detura al mig de

la escena. Es un vell fort de posal ferreny i feréstec. Cap de Flames avença també com procurant reconeixe'l.)

CAP DE FL. Vós no sou?... Sí, sí us recordo
sou el company de l'home aquell que diuen
que és el meu pare.

PASTOR Só el vell pastor Dimes.

CAP DE FL. I què voleu?

PASTOR Jo vinc a prevenir-te.

CAP DE FL. De què?

PASTOR Ton pare ha abandonat les vaques
i ha baixat de la Mola.

CAP DE FL. Que haig de fer-ne...

PASTOR Guarda't minyó...
(*Amb veu fonda.*) Ton pare és un mal home.
(*S'asseu en el banc de pedra.*)

CAP DE FL. (*Sorrut.*)
Això massa que ho sé.

PASTOR Guarda't, vigila...
Entorn de les ramades ben fecondes
sempre hi volten els llops...

CAP DE FL. Què voleu dir-me?

ISABEL (*Des del fons amb un gran estremiment.*)
Oh, sí, que hauré sentit la veu afrosa...

PASTOR (*Parlant sempre amb veu fonda i trencadament com si li costés molt treure les paraules.*)
Ton pare no és pas bo. Dalt de la Mola
tots els pastors del seu costat fugien.
Corrien veus de que va matà un home
i va deixar morir abandonada
la seva dona. Pastorant les bèsties,
les empaitava sempre a cops de fona,
i més de quatre van morí estimbades...

CAP DE FL. (*Impacient.*)
Acabeu ja...

PASTOR Espera, minyó, espera;
que sempre és prompte per saber les noves
que han de dur-nos dissort.
(*Seguint després d'una pausa.*) Ja fa dos dies
va pujà un home dalt... Jo vaig sentir-los
com parlaven treient comptes i comptes...
Puc comprar-vos les terres, l'home deia...

CAP DE FL. En Garbella? (*Sobtadament.*)

PASTOR — Sembla que així ton pare
el nomenava...
CAP DE FL. — I quines terres eren?
PASTOR — El Llarg va dir: «Jo no en tinc pas de terres»,
mes l'altre va tornar: «Teniu les vinyes
que volten el molí; teniu les feixes
que baixen fins al riu; de tot el terme
són ara les millors, i més fruitoses.
Al cap de vall, encar que vos ho meni
el vostre fill, prou se'n gaudeix... i us deixa
que us aneu envellint dalt la muntanya
dormint al ras...»
CAP DE FL. — (*Furiós a mitja veu.*) Oh, els lladres!
PASTOR — (*Seguint.*) I ton pare
no deia res, sols reia sens fer fresa,
malignament...
CAP DE FL. — I què, acabeu?
PASTOR — Llavores
alçant-se va respondre: «És cert, em manca
un cau per la vellesa. Demà baixo
al poble, cal que torni a les meves mans
lo que és ben meu.»
CAP DE FL. — No, no...
(*Resta amb la faç acotada, anorreat, al fons Isabel tota neguitosa arrocega a les germanes dient:*)
ISABEL — Ja és nit tancada.
Anem, anem.
ROSA-MA. — Espera encar...
ISABEL — (*Agafant-la i fent-la seguir.*) Segueix-me,
que la dissort ja ha entrat en eixa casa...
He sentit jo la veu... Vina, no't tombis.
(*Desapareixen Isabel i Rosalia, s'emporten quasi per força a la mitjana que tomba el cap i vol resistir-se a seguir-les.*)
CAP DE FL. — Pendre'm les terres que jo he fet fruitoses
no amb la suor, amb la sang?... No; és un des-
Vols enganyar-me, vell pastor, i arribes [vari.
per estroncar la joia que's vessava
del meu pit...
(*Sacsejant-lo.*) Diga'm, diga'm que menteixes.
PASTOR — Ton pare ja és al poble... l'he vist ara
assegut amb dos homes: En Garbella

i el Daguer per qui el Llarg dalt de la Mola
feia mànecs de falç i poms de daga
en banya treballats... Oh, el Cap de Flames
guarda't, que els llops s'han ajuntat i flairen
la presa... Guarda't, que jo he vist baixant-ne
de la serra, que el gorc de les alojes
tenia l'aigua roja i bramulava
el vent al regolfar-hi... Guarda't, guarda't,
que això vol dir que alguna mort s'atança.

CAP DE FL. No, no me les pendran. Ou-me, vell Dimas.
Si tu al mig del camí, perque't pesava
llencessis el sarró, i al teu darrera
el recullís un qualsevol, creuries
que tens el dret, quan el camí acabessis
de pendre-li?

PASTOR Oh, no!

CAP DE FL. Doncs el meu pare
així vol fer amb mi. Va abandonar-me
d'infant, i jo vaig créixer tal com creixen
les gatoses al bosc. Si em rocegava
la fam el ventre, m'arribava al poble
i demanava (això a l'hivern), mes si era
en el temps bo, les fruites que collia
dels arbres em servien de recapte.
I en tant, el pare lluny... Dalt de la Mola
o en altres terres. D'ell jo sols servava
el record de sos punys, que em malmetien
o lo que la gent deien: Té mireu-se'l
el fill del Llarg! I quan em deturava
al davant d'una porta a cops em treien
cridant: «Au, la bestiola, vés i cerca
a ton pare, que bé podrà ensenyar-te
com es degolla un home...» «Ja mostrares
la teva sang donant mort a ta mare
al náixer...» I jo en tant creixia oint-los,
passava el temps... Veia al redós les terres
del molí, amb les vinyes més migrades
de tot l'entorn, i veia abaix les feixes,
amb els avellaners ja morts i plenes
d'erbotes, argelagues i gatoses.
I guaitava al voltant les altres vinyes
plenes, ben plenes de raïms sucosos;
i que les feixes eren ben cavades

i tots els arbres curullats de fruites.
Llavors vaig dir-me : Si eixa terra és meva,
per què no tinc de fer com fan els altres ?
Vaig agafar les eines rovellades
que hi havia al molí. Contra la terra
esquerpa i xorca vaig llençar-me a lluità
i cavant amb les mans, si no podia
d'altra mena, podant, lliurant les feixes
dels arbres morts, desarrelant les males
erbotes, poc a poc d'un any a l'altre,
vaig veure que'n les vinyes ja s'anaven
senyalant els raïms ; ensems les feixes
que anaven verdejant per mi sembrades,
i vaig sentir-me fort, fort amb la terra
que havia dominat amb els meus braços.

PASTOR I vas montà el molí, ja ho sé. I deien
les gents per tot : Mireu el Cap de Flames,
vol fer-se ric...

CAP DE FL. I reien, reien, reien...
Fins aquell jorn en que ja prou no foren
mos braços per la feina i vaig crecar-ne
doncs ja tenia or, or de collites
vengudes. I el molí giravoltava
rondinant i les terres entorn reien
verdejantes i jo ubriac de joia
m'hi revolcava per damunt besant-la
a mocegades, com si fos la fembra
amb qui partís el jaç... I ara digueu-me :
Si meva jo l'he fet, i ses entranyes
xorques, el meu esforç tornà fecondes,
si quan no, fins amb sang jo la he regada,
poden arrebasar-me-la ? Que vinguin
si en són gosats, que vinguin i que'm prenguin
un pam només. Els costarà la vida.

PASTOR (*Esfereït anat-se'n.*)
No, fuig ben lluny d'ací. Contra el teu pare
gosaries ?... No, no. Greu em sap ara
haver-te dit... Recorda qu'és ton pare
primer que tot... Que Déu tot ho perdona
menys l'aixecar la mà contra d'un pare.

CAP DE FL. Que no'm toqui lo meu...

PASTOR Ves, guarda't, guarda't,
que ta sang és la d'ell... Podeu fer tractes...

CAP DE FL. (*Allargant el braç dret.*)
Lo que féu eixa má, ella s'ho guarda.
Faig lo que han fet amb mi...

PASTOR No haig de convence't.
Jo he complert com devia... Si volguessis
escoltà un bon consell... mes és debades.
Resta tot sol.

CAP DE FL. (*Alçant-se orgullós*). I què? Serà com sempre!
(*Veient que'l vell se'n va, després d'una pausa.*)
Quedeu's, que jo per vos prou tinc recapte
i jaç.

PASTOR No, no; m'entorno dalt de la serra
no vull ja dir res més... Sento que en l'ombra,
algú gemega i és un mal pressagi...
Guarda't d'alçar la mà sobre ton pare
i ten compte, ten compte, que s'atancen
enemics que tos ulls no podran veure...
T'ho diu el vell pastor... Que Déu et guardi.
(*Desapareix. Cap de Flames resta un instant immòvil, després, ja més serè, mira arreu i es troba sol. Torna a avençar i diu a la fi:*)

CAP DE FL. Fins ella? (*Clamant amb desesper.*)
No, ella, no!
(*Es deixa caure en el banc abatut per complet, mes a la fi s'alça superbament i crida.*)

CAP DE FL. I bé, vell Dimas,
vés i diga'ls que ací, sol els espero:
que em dóna forces eixa terra meva...
Sol, sí, ben sol...
(*S'ennuega d'angoixa, mes llavors de l'ombra s'avança plorant i amb les mans juntes, Rosa-Maria, que atançant-se diu:*)

ROSA-MA. Oh, no, no, Cap de Flames,
si pateixes, jo al teu costat per sempre.

CAP DE FL. Rosa-Maria! (*Abraçant-la.*)

ROSA-MA. Sempre, sempre, sempre!
(*Un silenci.*)
Allà lluny arraulides, a la vora
del camí, gemegantes, tremolenques
mes germanes m'esperen. No podia
seguir-les des que he vist tota la engúnia
que't destroçava el cor... Per xò jo ara
sóc vinguda, m'entens?

CAP DE FL. Oh, tu la dona,
no saps el goig que'm dus. No saps la joia
que tes paraules donen a mon ánima.
Per sempre, també diú el Cap de Flames,
per sempre seràs meva, més que meves
són eixes terres que ara em volen pendre.
Per sempre, car m'has dut l'antiga força
que ja havia perdut, mal que amb paraules
al davant del pastor jo la fingia.
Quan tot sol m'he trobat i he obert els braços
sols he abraçat la nit, la buidó immensa
i quan desesperat anava a cloure'ls
entremig d'ells jo t'he trobat...

ROSA-MA. Jo sento
mes germanes que ploren amagades
amortallades per un vel de fosca...

CAP DE FL. No sents? canta la nit... i és per nosaltres
que ara eleva sos cants. Dintre les copes
dels arbres, un mormull de mil besades
hi aixeca el vent... El riu al lluny s'escorre
gorgotejant paraules misterioses,
el baume de la vinya inonda l'aire,
i el perfum de les flors i erbes boscanes
s'hi barreja... Aspira'l, dona, aspira'l,
obre ton pit, l'alè n'és de la terra,
que't darà força i et farà triomfanta
ocm a mi féu. Trobant-me sol, jo em veia
perdut i anorreat, la veu fatídica
d'aquell pastor va omplir-me de basarda
ja em creia sense terres i em semblava
que era un arbre a qui van, una per una,
les branques arrencant. Mes si ara ets meva
i per sempre jo't tinc entre mos braços
em sento fort com mai pugui sentir-me
i debades serà que ells ara vinguin...

ROSA-MA. Al dir Isabel que una dissort terrible
t'amenaçava... jo llavors vaig corre...

CAP DE FL. (*Portant-la quasi en braços a la casa.*)
Vina a la meva casa. No has dit sempre?
Doncs per sempre serà. Passa eixes portes
que avui em cal un lloc per soplujar-te
per a tenir-te a tu, la més preuada
joia del meu tresor, doncs fins em sembla

que podrien robar-te'm els ulls àvits
de tots els qui passessin, els ulls àvits
de la nit que en té un a cada estrella,
i si tu ara em manquessis, mancaria'm
la llum, l'aire, la vida... sí, la vida...
(Entren a la casa, la porta es tanca al seu darrera lentament, sense soroll ; a les últimes paraules de Cap de Flames, una veu perduda molt lluny torna a cantar.)

UNA VEU Voldria mon cor esprémer
com un raïm ben sucós
I que la sang te'm beguessis
com un vi dolç i olorós...
(La veu es perd. Gran silenci. Després entren en escena Isabel i Rosalia, apresurades i plenes d'angúnia. Primer es deturen i criden amb veu trèmola :)

ROSALIA Rosa-Maria !
(Una pausa, al veure que ningú respon, avença fins a mitja escena, mira arreu i trobant el lloc sol va fins la porta mentres diu :)
No !...

ISABÁL *(Avençant un poc i quedant a la esquerra, en primer terme.)* Tota tremolo !

ROSALIA Que és estrany !...

ISABEL *(Sense gosar a moure's trèmola i desencaixada.)*
Potsé a dins...

ROSALIA *(Avençant vers la porta.)* Mes si en la casa no hi ha llum...

ISABEL Què vols dir ?

ROSALIA Entrem a dintre.

ISABEL *(Amb un terrible presentiment.)*
No ; espera...

ROSALIA Cridaré...

ISABEL *(Començant a insinuar.)* Qui sap, germana...
(Mes trencant-li les paraules es sent la veu forta, agressiva i propera del Daguer que crida :)

DAGUER Destrals i ganivets, falçons i dagues !

ISABEL *(Llençant un gran crit i abraçant a sa germana.)*
Oh, no ! Es ell, és ell, la veu terrible
de l'home que em va perdre... No, no et moguis.

ROSALIA Què tens, què tens ?

ISABEL Es la dissort que passa,

és ell. Mai més l'he vist, mes cada volta
que he sentit esclatar dintre la fosca
son crit, a poc perdia's un dels nostres.

ROSALIA (*Caient de genolls plorant.*)
Rosa-Maria, la germana meva!

ISABEL (*Agenollant-se també i estrenyent-se contra sa germana.*)
Calla, calla; no et senti... i arrauleix-te
contra meu... Du la mort, coltells i dagues...

ROSALIA (*Ofegant el plor en la falda d'Isabel.*)
Rosa-Maria, oh, Rosa-Maria!...

ISABEL Calla, ben arrupida... calla... calla...
(*Resten apilotades l'una contra l'altre plorant espaordides. Mentrestant la cortina ha anat tancant-se.*)

ACTE SEGON.

Es el pati interior del molí de Cap de Flames. Ample i renegrit, fa angle al fons, poguent-se veure aixís completament, dues de les seves cares. En la de la esquerra hi ha ample portalada que dóna a l'exterior on tingué lloc l'acció de l'acte primer. Les portes, totes obertes, deixen veure una gran extensió de paisatge. En la cara de la dreta s'hi obra com una gran porxada, que dóna accés a la cambra on hi ha la pedra de moldre que es veu al bell mig. A l'esquerra d'aquest interior una porta. Pels recons sacs de farina i altres de blat. En el primer terme una mena de cobert fet amb vigues i fustotes. Arrambat a la dreta un carro ple d'erba segada i ja seca, mústega, clavada al mig de l'erba una falç. Per tots els recons del pati, eines, cabaços, galledes, sacs, qualques portadores arrambades vers la dreta on hi ha l'entrada del cup, darrera del carro. Es a la nit; la lluna entra per la portalada, dibuixant en terra estranyes figures allargassades... Se sent lluny gorgotejar una font, i el riu que s'escorre. L'interior de la cambra on hi ha la mola, està il·luminat per una llanterna que penja del sostre sostinguda per una cordota. Tot lo demés cobert per la penombra que sols trenca la pàl·lida i freda claror de la lluna.

(Asseguda prop de la portalada, Isabel, amb les mans plegades, trista i abatuda, davant d'ella Rosàlia que li prega amb veu tremolenca.)

ROSALIA — Isabel, Isabel... Deixa, no guaitis
més els camins. Ja els han cobert les ombres...
Tornem a casa nostra... Jo tinc pena
de viure en el molí.

ISABEL — *(Amb gran esgarrifança.)* Ah, si sentíem
altra volta la veu.

ROSALIA — *(Pregant.)* Per Déu, germana.

ISABEL — No ens en podem anar... Rosa-Maria
restará amb Cap de Flames sempre; i naltres
què faríem sense ella?

ROSALIA Si sabessis
lo que diuen. De totes tres malparlen...
I abans que ens treguin com a cans rabiosos
d'ací... i ens en treuran, vàl més anar-se'n...

ISABEL Sabs Rosalia l'horror d'una altra volta
tornà a passà els camins... els impietosos
camins? M'apar que des la nit aquella,
la d'ara fa dos jorns, en que restàrem
arraulides al peu d'aquesta porta
en que la veu es va sentir, arrapada
jo sóc a les parets d'aquesta casa,
per un grilló de ferro; i quan el dia
decau i va la fosca agombolant-se
sobre la terra lentament, em sembla
que és una gran muntanya que rodola
en espantós allau i els camins colga...
Jo no em puc moure, no. Estic cansada,
Ja he caminat prou.
(*Després d'una pausa.*) Si al menys amb naltres
vingués Rosa-Maria...

ROSALIA No es recorda
de ses germanes.

ISABEL Sé que ens amenaça
a tots una dissort, i cal juntar-nos
l'un contra l'altre per poguer lluitar-hi.
(*Un silenci.*)

ROSALIA La nostra joventut que n'és de trista!

ISABEL Calla!...

ROSALIA Dintre el molí hi és tant afrosa
la nit!... Allà, en la fosca de la cambra,
es senten mil gemecs. El vent que passa
batent una finestra. Les reseques
vigues que cruixen i la xuta sempre
en la teulada fent tremolar l'aire
amb un xiulet llarg, trist, inacabable...
I tu, germana, ets la que més m'esglaies.
Et sento al meu costat amb les carns fredes,
els ulls oberts i plens tots de tenebres...
i penso que t'has mort. L'horror d'aquella
nit passada allá fora, ja per sempre
la vida ens ha marcit... De nou t'ho prego:
tornem a casa nostra...

ISABEL Rosalia,

deixa'm estar....

ROSALIA (*A mitja veu.*) He dit al Llop que vingui a cercar-nos...

ISABEL (*Alçant-se irada.*) Què has fet?

ROSALIA (*Amb veu trèmola.*) Es que ell t'estima... i em va dir que volia maridar-te...

ISABEL (*Furiosa.*) Tots folls, tots folls... (*Deixant-se caure asseguda de nou.*) Jo no puc sé la esposa de ningú... (*Resten totes dugues en silenci.*)

ROSALIA (*Juntant les mans.*) Si no hem fet cap mala cosa per què, Déu meu, tenim de patir sempre? Sols de les tres, feliç Rosa-Maria és ara...

ISABEL Mes revola entorn sa joia la greu dissort. No has dit fa poca estona que l'home aquell no s'ha mogut del poble?

ROSALIA El Llarg?... Així va dir-m'ho l'Aixelada...

ISABEL Ai de naltres quan vingui!...

ROSALIA Doncs llavores per què restar ací?...

ISABEL No ho sé. Jo forces no tinc per donà un pas...

ROSALIA Oh, dissortades!... (*Resten un espai tristes i amb la testa acotada. Després en Llop es presenta a la porta.*)

LLOP Santa nit ens dó Déu... (*Elles no responen. Llavors ell avança i diu a Rosalia:*) No vares dir-me tu que vingués?

ROSALIA (*Senyalant a Isabel.*) Es que ella...

ISABEL (*Alçant-se i anant-se'n vers l'altre cantó del pati.*) Rosalia, ja saps que no vaig dir una paraula.

LLOP Doncs jo sí que haig de dir-vos moltes coses i a tu, Isabel... (*Torbat no sabent què dir, diu a Rosalia.*) Escolta, el Cap de Flames on és?

ROSALIA Volta per fora i l'acompanya

Rosa-Maria... Ells sí que són feliços!

LLOP — Feliç el Cap de Flames? No t'ho creguis. (*Asseient-se i mirant a les dugues germanes.*) I ara què pensa fer?... Que no es prepara per rebre l'hoste que eixa nit li arriba?

ISABEL — Quin hoste?

LLOP — (*Estranyat.*) El Llarg, son pare... Es que vostaltres tampoc sabieu res? (*Les dugues germanes s'atancen a l'home amb gran esverament.*)

ROSALIA — No...

ISABEL — Conta, conta...

LLOP — Sé que el Llarg ha venut a n'en Garbella tota la vrêma...

ISABEL — La de Cap de Flames?

LLOP — Sí; com que diu que al capdevall les terres són d'ell!... I aquesta nit, sé que vol vindre a recollir-la amb gent que té pagada i a dormí ací... com que és a casa seva...

ROSALIA — No es vrêma mai de nit.

LLOP — Aprofitar-se vol del son del seu fill... Cal avisar-lo doncs el Llarg veremarà eixa nit mateixa.

ISABEL — No pot ser, no pot ser...

LLOP — (*Alçant-se.*) L'or tot ho paga i ell en té del Garbella... Al Cap de Flames ja li direu... Jo me'n entorno...

ISABEL — (*Agafant-lo per un braç.*) Escolta, Llop, que tinc de parlar-te. No m'agrada veure't amb eix posat... Tu ja no em mires quan parles; prou conec que alguna cosa tens i no goses dir-la...

LLOP — Deixa'm, deixa'm... Es tot això lo que volies dir-me?

ISABEL — Llop!

LLOP — Isabel, jo pensava que tu eres molt diferenta... Creia que volies anar-te'n lluny d'ací, perquè no hi guanyes pas res, quedant-hi.

ISABEL — Què vols dir?

LLOP — Mes ara a eixes parets et veig massa arrapada, i és per xò que me'n vaig...

ISABEL — No, escolta, escolta...
LLOP — Si sabessis tot lo que dalt es parla...
Es diuen unes coses que em fereixen,
fuetejant-me el rostre... Ta germana
què us en ha fet de mal! Totes vosaltres
en patiu...
(Amb gran prec.)
Isabel, vés-te'n, allunya't,
que jo vindré a cercar-te, allà on t'en vagis,
que jo sé que tu ets bona...
ISABEL — Com els altres
també series tu?
LLOP — Per què et quedaves
a viure en el molí, i consenties
en que Rosa-Maria i Cap de Flames?...
ISABEL — No s'hi pot pas lluitar contra de certes
coses... Si ella ha trobat ací la joia
que desitjava, per què el pas barrar-li?
Una deu agafar-s'hi amb dents i amb ungles
quan la felicitat per aprop passa...
Rosa-Maria s'hi ha llençat empesa
per una força irresistible...
LLOP — Encara
fos ella sola...
ROSALIA — Què vols dir?
ISABEL — Tal volta
fores capaç...
LLOP — *(Amb desesper.)* Oh, jo et volia pendre...
per muller, Isabel, mes com que diuen...
ISABEL — Parla...
LLOP — Que totes tres partiu la jaça
amb Cap de Flames...
ROSALIA — Oh, les males llengües...
ISABEL — *(Molt tristament.)*
I deixe-les estar... Què em fa que diguin
si jo sé que no és cert... I a més, escolta,
Llop... Jo no puc ser esposa de cap home
doncs un altre fa temps va fer-me seva.
LLOP — Jo t'ho hauria perdonat, mes ara...
ISABEL — I d'ell vaig tindre un fill que va morir-se...
Per xò cap home podrà dir-me esposa,
car en mon cor jamai dolça alegria
hi somriurá; és font inagotable

de tristesa i de dol.
(*Dolçament.*) Vés, vés, entorna-t'en ;
mai més de la Isabel tu t'en recordis,
ella ha finit la tasca. Sols li resta
esperar a les vores asseguda
del camí, que la vida passi... passi
com un plor que s'escola... Vés, vés, deixa'm...
(*Torna a aseure's en el dintell de la porta. Rosalia està arraulida en un recó.*)

LLOP — I sí que't deixaré... Mai en la vida
tu em tornaràs a veure. Prou la terra
és ben ample...

ROSALIA — Què dius ?

LLOP — No vols ser meva,
perquè potsé és veritat lo que mormoren...
perquè totes les dones... No més llàgrimes,
mes en comptes de cor un munt de femta.
I tu, tu... Per mai més, mai més vull veure't,
car pres de gelos, fins capaç seria
de matar-te. I per tu ma vida és morta.
Maleït sia jo i l'hora aquella
en que varieg coneixe't, maleïda !
(*Va per sortir quan es presenten a la porta la Birondó, l'Aixelada i la Marruixa. Ell s'aparta al fons.*)

ROSALIA — Fins tu en qui jo posava una esperança...
(*Un silenci. Després compareixen a la porta les ja citades.*)

AIXELADA — Santa nit !
(*La Isabel, la Rosalia ni en Llop responen.*)

BIRONDÓ — (*Després d'una pausa.*)
Que no hi és en Cap de Flames ?

ROSALIA — (*Violenta.*)
És per llà fora, què voleu ?

AIXELADA — (*A la Marruixa.*) Ja parla
fins la més xica, com si fos mestressa...

MARRUIXA — L'hem de veure, i si és que ara té feina
esperarem...
(*Han anat ficant-se dintre.*)

BIRONDÓ — Eh, Llop, que Déu et guardi...

LLOP — (*Apartant-se.*)
Apa, deixa'm estar...

BIRONDÓ — Que em creus ofesa

per lo de l'altre dia? Bah, ni ho pensis...
(*Amb intenció per Isabel.*)
Ja estàs prou castigat...
(*Entren en Nel i un parell més de veremadors.*)

NEL (*Amb mofa.*) Que no hi és l'amo?

MARRUIXA Diuen que no...

ISABEL (*Dirigint-se a sa germana.*)
Rosalia, vés i cerca'ls,
i que cuiti a venir, per a que tregui
d'ací aquesta gentota...
(*Rosalia surt.*)

NEL (*Asseient-se al primer terme de la esquerra.*)
Si és que l'home
com em sembla està en bona companyia
per estona n'hi haurà...
(*La Birondó, la Marruixa, l'Aixelada i els dos homes que han arribat amb en Nel, formen un grup a la dreta en segon terme. En aquesta banda, prop del carro, Isabel, en Llop al fons i en Nel assegut allà on s'ha dit. Parlen els del grup a mitja veu mirant de reull a la Isabel, i a poc amb un farcell de roba al braç entra com esmunyint-se la Tona tota desencaixada. Deixa el farcell en un recó i mira arreu fins que al veure a n'en Nel se li apropa suplicanta.*)

AIXELADA (*Als que estan amb ella.*) Veuràs, jo em penso
que tenim dret a reclamar la paga...

BIRONDÓ Es feina feta...

VEREMADOR Sí, mes ell pot dir-nos
que li hem deixat la vrêma abandonada...

MARRUIXA Oh, com que ve son pare a viure al poble...

BIRONDÓ Sí, i amb lo que ens va dir...

AIXELADA Com que ell és l'amo...
(*Segueixen mormolant. La Tona trèmola i vacil·lant, s'apropa a n'en Nel. En Llop, després de sostindre amb ell mateix una gran lluita, s'en va precipitadament.*)

TONA Nel!

NEL (*Alçant-se.*)
Vés, deixa'm estar. No vareig dir-te
que tot era acabat entre nosaltres?

TONA (*Desesperada.*)

Nel, que m'en vaig de casa... i pensa, pensa
lo que vares fer amb mi... Si m'abandones
on aniré a amagar la dissort meva?

NEL (*Desfent-se d'ella.*)
Au, au, deixa'm estar. D'aquestes coses
no vull saber-ne res... Perque llavores
no anaves amb més compte...

TONA Vares dir-me
que amb mi et maridaries...

NEL (*Atravesant l'escena.*) Bé, bé, deixa'm...
perque fessis amb altres lo que feies
amb mi...

TONA (*Caient asseguda plorant.*)
Oh! Ets un mal home.

NEL (*Acostant-se a Isabel.*) Apa, la moça
que hem d'esperar-nos fins que ja claregi?
(*La Birondó, la Marruixa, l'Aixelada i els que estaven amb elles, s'apropen.*)

BIRONDÓ Això diem nosaltres.

NEL Que tal volta
s'hi haurà quedat també la Rosalia?

AIXELADA Vés a cridar-lo.

ISABEL (*Airada.*) Si és que tanta pressa
vos corre, aneu-hi valtres.

BIRONDÓ La llenguda!...
aviat t'acabaran aqueste ínfules...

MARRUIXA Al cap de vall venim per la soldada...

NEL Per els diners que ens deuen...

AIXELADA I si triga
haig d'endur-me'n allò que més m'agradi...
(*En aquest instant en Cap de Flames, Rosa-Maria i la Rosalia arriben a la porta i es deturen mentres que en Nel diu:*)

NEL O jo aniré a cercar-lo allá on es trobi
i el portaré mal sia arrocegant-lo...

CAP DE FL. (*Al sentir-lo tots es fan enrrera esverats.*)
Doncs creu, a fe de Déu, que força em pesa
l'haver vingut. M'agradaria veure
com ho fas... Apa, acosta't si és que goses,
encara que no ho crec, doncs fins em sembla
que acabaràs ficant-te a la gruança
perque no't vegi.
(*Girant-se a tots.*) Havíeu de ser valtres

els que vinguessin. Els de mala llenga,
els dropos, que han deixat que a mi la vrêma
s'em podrís en els ceps. Els qui corréreu
al costat d'aquell hom, que segons diuen,
és el meu pare, i que a l'entorn revola
del molí i de les terres, com un àvit
voltor.

(Alçant-se amb orgull.)

Vosaltres, els qui malparlàreu
perque jo he pres per meva aquesta dona
i arraulits esperàreu, esperàreu,
per a engolir-lo que volgués deixar-vos
el voltor... Senti-ho bé, a casa meva
què hi veniu a cercar? Depressa, a fora,
si no voleu que us tregui a fuetades
com a goços tots plens de podridura.

(Tots s'han agombolat en un recó estemordits. Rosalia i Rosa-Maria són a la esquerra. Isabel roman com sempre al fons de tot, sola. La Tona, asseguda com abans, segueix la escena inconscienta. A la fi esporuguits diuen :)

MARRUIXA *(Molt temerosa.)*
Veuràs, és que nosaltres...

AIXELADA No t'ho prenguis
així...

VEREMADOR Havent-nos dit...

BIRONDÓ Com que ton pare...

CAP DE FL. *(Furiós.)*
Acabem, què voleu?

MARRUIXA El Llarg va dir-nos
que no tornessim més...

ALTRE VEREMADOR *(Ja gosant més.)*
Com que ell és l'amo...

CAP DE FL. *(Amenaçant.)*
Digueu d'una vegada, sinó us juro...

NÈL *(Avençant per fi.)*
Doncs bé, venim tan sols perque ara ens paguis
els jornals que tu ens deus...

(Una pausa.)

CAP DE FL. I ets tu qui goses
parlar-me així? Lo que jo us dec? I valtres
no em deveu res? Abandonant la feina
quant de mal no m'heu fet? Ja que deixàreu

de vindre, per a fer lo que us manava
el Llarg, mon pare, *l'amo...* que vos pagui
ell... No haig de dir res més...

AIXELADA — Això són coses
vostres.

VEREMADOR — Tractes són tractes...

CAP DE FL. — Doncs jo els trenco...

NEL — *(Avançant irat.)*
Es que llavores...

CAP DE FL. — Què?

NEL — Tu vols robar-nos...
(Cap de Flames va per llençar-se sobre en Nel. Les Doloroses s'interposen, les altres dones s'agombolen espaordides.)

CAP DE FL. — Jo!

ROSA-MA. — *(Tirant-se-li al coll.)*
No, per Déu, detura't!

ISABEL — *(Amb un crit.)* Cap de Flames!

VEREMADOR — Sí, sí, que vol robar-nos.

BIRONDÓ — Lladre!

MARRUIXA — Lladre!

CAP DE FL. — *(Lluitant amb Rosa-Maria.)*
Deixa'm, Rosa-Maria!

ROSA-MA. — No, no!

NEL — *(Irònic i feridor.)* Aguanta'l
ferm; ves que no t'escapi. Bé prou costa
l'arreplegar un home.
(Cap de Flames calla i escolta. Llavors l'altre, prenent per por el seu silenci, segueix.)
Si el perdies,
no en trobaries desseguit un altre;
que són pocs els que els plau el revolcar-se
amb les esparracades que la palla
han escalfat a traginers i moços
a marxants i daguers... tothom qui paga...
(Les tres Doloroses llencen un crit agut.)

ROSA-MA. — *Ah!*

CAP DE FL. — *(Desfent-se d'ella i plantant-se al mig de la escena mentres en Nel fent-se enrera es porta les mans a la faixa.)*
Prou!!
(Es tira ràpit sobre den Nel i amb una má li estreny la d'ell on ha brillejat de sobte fatídi-

cament un ganivet. Ningú gosa a moure's.)
Llença això a terra!
(Apretant-li la mà fins que l'altre llença el ganivet.)
És necessita
tindre més puny per a engrapar una eina.
(Amb una esbranzida el tira a terra, després agafa el ganivet i el dóna a Rosa-Maria.)
Rosa-Maria, té ; podrà servir-te
per llescar pa, doncs ell s'hi tallaria.
(Girant-se a tots.)
I ara, oime bé. Tinc or de sobres
per a afartar la fam que a tots vosaltres
us té la gola encesa i les mans corves
com urpes d'aligot.
(Desfent-se un cinter on hi porta or que aboca sobre la taula, mentres que tots van fent-se arrera vers la porta.)
Teniu, mireu-se'l.
Aquell que es cregui amb dret a la soldada
que s'avenci a cobrar-la i que la prengui.
(Agombolats en la porta, no gosen a avençar ; per fi, en Nel diu :)

NEL — Ja t'ho dirà ton pare quan arribi
amb els que vénen a cercar la vrêma
que ha venut al Garbella.

BIRONDÓ — A cops de pedra
hem d'empaitar-te a tu i a tes tres llobes...

MARRUIXA — Ens ha dit lladres...

VEREMADOR — I robes a ton pare.

NEL — Ja t'ho diran les lleis i la justícia...

ÇAP DE FL. — *(Cridant i avençant vers ells que van desapareixent.)*
No en sé de lleis ni de justícies vostres.
Els meus braços són tota ma justícia,
ells a ningú han fet mal ni mai furtaren,
mes allò que abraçaren una volta
trobant-ho abandonat i ben seu fent-ho
no hi ha força capaç d'arrebassar-li
sinó la de la mort. Podeu cridar-ho
pels camins de les valls i de les serres
fins que arribi la veu a qui us aquiça
com a canilla de famolencs gossos.

(Les tres germanes Doloroses estan agrupades a la dreta en primer terme. La Tona a l'altra banda. Ell torna arrera i vençut per la lluita sostinguda es deixa caure assegut. Es llavors que la Tona tota trèmola se li acosta i li diu :)

TONA — Escolta... Cap de Flames...
(Isabel, Rosa-Maria i Rosalia s'apropen. Ell se la mira i diu sorrudament :)

CAP DE FL. — No sentires
lo que he dit a tots ells ?

TONA — Es que jo et prego...
si vols per caritat donar-me ara,
els jornals...
(Ennuegant-se, trenca en un gran plor.)

ISABEL — *(Estranyada.)* Mes què tens ?

TONA — No ; no em puc riure
de tu, Isabel. Si en altre temps vaig fer-ho
bé só prou castigada.

ROSA-MA. — Com ?

TONA — Sí.
(Pausa.)
Fujo
a amagar lluny eixa vergonya meva.
El pare em mataria.

ISABEL — Què dius ara ?

TONA — *(Molt fondament.)*
En Nel m'ha abandonat. I porto... porto
un fill d'ell arrapat a les entranyes...
(Una pausa. Cap de Flames s'alça i diu :)

CAP DE FL. — Pren eix or...

TONA — No, els jornals...

CAP DE FL. — Tot, jo t'ho mano.
Pren-lo i fes ton camí. No t'ofereixo
eix sostre meu, perquè al damunt terrible
la tempesta ja sento que es congria.
(Veient que ella encar resisteix.)
Pren-lo per el teu fill. Només et prego
que quan ell sigui nat i puga oir-te
li parlis tu llavors de Cap de Flames,
dient-li que jamai féu mala cosa
i va estimar a tots els qui patien...
(Li posa en les mans tot l'or i la empeny a la porta dolçament.)

TONA (*Anant-se'n.*)
Jo et jur que sols de tu he de parlar-li
i ha de volguer-te tant, com si la vida
et degués a tu sols.
(*Desapareixent.*) Beneit sies!
(*Resten a la porta mirant-se-la com s'en va. Cap de Flames abraça a Rosa-Maria i li diu* :)

CAP DE FL. Guaita, Rosa-Maria. Com és dolça
la nit. Guaita la lluna com brilleja
senyalant-li els camins a la que marxa.
El cel que és pur i transparent. No el ratlla
cap núvol ensombrint-lo i és callada
la nit per a poguer sentir com petja
la dissortada. Dintre el pit ressonen
les seves passes... Amb quin pler li dava
tot l'or... Rosa-Maria, dona meva,
quan serà el temps que deformada et vegi
per l'infant que jo et posi a les entranyes...

ROSA-MA. T'estimo, Cap de Flames...
(*Resten en silenci abraçats. Després d'una pausa diu Rosalia* :)

ROSALIA Ja ho sentires,
ha venut les collites al Garbella
i aquesta nit vindran a recollir-les...

CAP DE FL. Del camí vull anar fins a la vora
per veure'ls vení a tots...

ISABEL De nit no es vrêma...

CAP DE FL. Els homes no. Pels llops sempre és bona hora,
mes valtres ja veureu...

ROSA-MA. (*Molt esverada.*) Què és lo que intentes?

CAP DE FL. Res. Que vinguin, que vinguin i s'escampin
sobre la terra, talment com volades
de llagostes... Llavors, la bona aiguada
serà precís que caigui...

ROSA-MA. Què vols dir-nos?

CAP DE FL. Res, res. I com riurem. La terra és forta.
Si es perd una collita, pot donar-ne
encara d'altres. I els meus braços? Valen
per tot un poble... Com riurem llavores...
Ells ho han volgut. Tots contra mi s'ajunten...
Doncs jo sol contra tots... Sóc prou per ven-
[ce'ls!...
(*Agafa un picot i va per sortir.*)

ISABEL Vindrà ton pare...
CAP DE FL. Deixa'l doncs, que vingui...
Bentost veuràs com pres d'ira s'entorna...
ROSALIA Què vas a fer? Detura't!
ROSA-MA. (*A Rosalia.*) No, no, deixa'l,
jo tinc una fe cega en lo que faci.
CAP DE FL. Tu sols saps estimar. Així, amb fe cega,
és com s'estima. Espera. Abans de gaire
com riurem, com riurem, Rosa-Maria!
(*Surt corrents. Les tres germanes romanen soles. Rosa-Maria mirant vers on ell és anat. Les altres dugues, moixes i apesarades, no es mouen. Per fi Rosalia diu* :)
ROSALIA A tots, a tots com una gran follia
ens arrocega. Què serà de naltres?
ISABEL On va ara el Cap de Flames?
ROSA-MA. Deixa'l, deixa'l,
ell sempre va endavant.
ROSALIA Per Déu, anem-se'n,
si ens trobés ara ací, totes tres soles...
ROSA-MA. Qui?
ROSALIA L'home aquell... el Llarg...
ROSA-MA. Et fa temença
sense coneixe'l?
ROSALIA Es que diuen...
ROSA-MA. Deixa
que diguin... Si ens ampara el Cap de Flames
res poden fer-nos. Que no has vist com era
més fort que tots plegats?
ISABEL Mes ara, soles...
(*En la porta es retalla la figura del cec, l'ermitá de Santa Marina que amb una capelleta i una caixa penjada al coll s'ha deturat. Va vestit amb gran pobresa i s'embolica amb un mantell de burell fosc i destenyit i porta posada una fonda caputxa.*)
ROSA-MA. Jo sempre el sento al meu costat. No em deixa
mai i és que sé estimar amb la fe cega
que ell em demana i amb la que ell m'estima.
(*Isabel i Rosalia es giren vers la porta i al veure l'ermità llencen un crit i s'abracen. Rosa-Maria roman immòvil mirant-se'l fit a fit. Ell comença a dir tot psalmejant* ;)

ERMITÀ Santa Marina de tot mal vos guardi.
I Sant Pau i Sant Pere els dos gloriosos
apòstols. Ells vos guiïn i us acullin
en l'hora de la mort si sou pietosos,
i al pobre cec doneu ara una almoina
per la capella de Santa Marina.

ISABEL Si és l'ermità...

ERMITÀ Sento parlà una dona,
potsé m'he equivocat sortint del poble
i he pres altre camí...

ROSA-MA. (*Amb veu forta i serena.*) Vers on anaveu?

ERMITÀ Feia via al molí de Cap de Flames;
caritat ell fa sempre a n'aquest pobre
ermità...

ROSA-MA. Doncs entreu, que si ell és fora,
en son nom jo l'almoina puc donar-vos...
(*S'avença vers ells, el pren pel braç i l'acompanya fins un banc on l'asseu.*)

ERMITÀ Són tant llargs els camins, i n'hi ha tant poca
de caritat...
(*S'asseu, i mentres tant, Rosa-Maria entra a dins i treu un plat amb menjà, pa i vi, que ho posa davant del vell.*)

ISABEL Si ja de llarga estona
és caiguda la nit, on aneu ara?
No teniu por de perdreus?

ERMITÀ Si sóc cego.
(*Un silenci.*)
Els camins els meus peus prou els coneixen.
Sols el parlà em confon, doncs abans dones
no n'hi havien ací...
(*Pausa.*) El Cap de Flames
s'és maridat?

ROSA-MA. (*Donant-li el plat.*) Teniu.
(*Veient que Rosalia va a parlar.*)
El Cap de Flames
té una dona a qui estima amb tota l'ànima...

ERMITÀ Déu li faci fruitoses les entranyes
i li dongui molts fills, per a sa joia.
(*Rosalia trenca a plorar.*)
Sento plorar...

ROSA-MA. Deixeu-la. És la petita.

ERMITÀ Jo en canvi d'aqueix pa i aquesta menja,

en canvi del seient que m'oferíreu
vos diré la oració que més us manqui.
Sé la de Santa Elena pels que estimen
i no són estimats ; sé la de Santa
Isabel per els mals de podridura ;
la de Sant Roc, que cura de les llagues ;
la de Sant Llàtzer per gorir lleprosos ;
i la de Santa Agueda per dones
que tenen mal al pit. També en sé una
que fa trobar les coses més perdudes ;
la que ajuda a les dones paridores
i la que cura de mal dat i bruixes.

ISABEL — I vós no en sabeu pas de cap que curi
als dissortats ?

ERMITÀ — Oh, no. Creus que a saber-la
io no la resaria nit i dia ?

ROSALIA — Vós, i per què ?

ERMITÀ — Vols tu dissort més grossa
que veure'm vell, els ulls plens de tenebra,
i amb els peus que no poden sostenir-me
tenint que córrer pels camins més aspres
per a cercà una almoina que no em donen
quasi mai ?...

ROSALIA — Sí, mes vós...

ERMITÀ — Què vols tu dir-me ?

ROSALIA — El ser jove i patir... patir com naltres
sense sabé el perquè i sense culpa...
(*Trencant en un gran plor.*)
Oh, Déu meu !

ERMITÀ — Mes qui sou ?

ISABEL — (*Amb veu fonda.*) Les Doloroses !
(*L'Ermità s'alça com si volgués anar-se'n.*)

ERMITÀ — Vosaltres !

ROSA-MA. — Com !

ERMITÀ — Si fossiu tal com diuen
la gent, no em donaríeu pas almoina...
Sempre torno a l'ermita, mes ans corro
tots els camins i sento moltes coses...
Mes qui sap, mes qui sap. Per tu qui plores
per tu qui m'has donat de menjà i beure
i per tu l'altre que endevino freda
i amb els braços caiguts, desalentada
dintre la nit, jo una oració haig de dir-vos

que us guardi de tot mal que vulguin fer-vos.
Atanceu-se, deu-me les mans les tristes
i poseus de genolls... I ara seguiu-me
en el reç de tot cor, amb fe, sens dubte.
(Rosalia i Isabel agafades de les mans del cec, són vers el fons prop de la mola, sota la llum del fanal, agenollades. Rosa-Maria en primer terme esquerra d'esquena a la porta se les mira.)
Per l'alta magestat del Déu Altíssim
que és Déu de Déus, Senyor de Senyories,
siguin cremats els esperits malignes
per la força del flam que és encès sempre
davant son rostre i deslligats se vegin
eixos que ací ara us prenguen, dels encisos,
mals donats, de les llengües feridores
de pedres i huracans i de que'ls prengui
la mort sens penedir-se de ses culpes.
I els hi obri Déu les portes de la glòria,
i eternament hi cantin les lloances
tot contemplant la immença faç divina.
(A l'ésser a mitja oració han comparegut a la porta el Llarg, en Garbella, en Nel i altres homes, també hi són la Birondó, la Marruixa i l'Aixelada. Tots resten agombolats en el dintell sense dir res a una senyal del Llarg. Cap de les tres dones ha pogut veure'ls, car Isabel i Rosalia romanen agenollades i amb la faç acotada i Rosa-Maria escoltant l'oració ha anat avençant fins mitja escena, sempre d'esquena a la porta. Quan l'Ermità fina, el Llarg trenca en una gran riallada, mentres que les dugues que estaven agenollades s'alcen amb un crit d'espant i Rosa-Maria es gira serenament.)

LLARG
Ja ho veieu, ja ho veieu. Arribo a casa
i amb oracions em reben. I vosaltres
deieu que no em volien? Fins espergis,
crec jo que ells hauran fet, perque quan dormi
passats tants anys, dessota del meu sostre
cap esperit vingui a trencar-me el somni.
(Avençant.)
I què... ningú m'espera? Com mareja
la olor de tanta vrêma... Lo que és ara
ja sé perquè el meu fill tantes cabòries

portava al cap. Afolla aquesta aroma!
(Girant-se al Garbellà.)
Eh, Garbella, quan més aviat t'ho emportis,
més t'en seré agraït...

GARBELLA *(No gosant avençar)*. Veureu, nosaltres
no voldríem raons...

NEL Si en Cap de Flames...

LLARG Mes on és el minyó? Com no es presenta
a defensar *lo seu*? Com és, digueu-me,
que ell no ha restat ací, per a esperar-me?

ROSA-MA. Hi só jo en contes d'ell...

ISABEL *(Avençant amb gran prec.)* Rosa-Maria!
(Tots els qui acompanyen al Llarg van per a cridar, mes aquest alçant la mà els detura.)

LLARG I tu qui ets la moça? Deus sé aquella
que diueu amb mon fill aparellada...
Que potsé ell t'ha deixat perque em deturis
si jo venia irat, amb l'encís tendre
de tes galtes de poma camosina
de ta boca vermella de cirera
i dels pits enlairats i els flancs ben amples?
(Rient a mitja veu, mirant-se-la i apropant-se.)
No et creguis, no... A mi també m'agraden
els bons bocins i pas les dents em manquen
per rocegar-los...
(Allarga la mà per a tocar-li a la cara. Ella es fa enrera amb un gran fàstic i horror.)
Bah, no sias esquerpa.

ROSA-MA. Deixeu-me estar. Jo solsament vull dir-vos
que mentres que no vingui el Cap de Flames
d'ací no es treurà res...

BIRONDÓ A cops de vara
aquiceu-les!

NEL Del vostre ara es mantenen...

AIXELADA Que no veieu que totes tres ajuden
a robà a vostre fill?

GARBELLA Au les bagasses
que plenes de xardor sols cerquen mascle...

NEL I treieu-les...

MARRUIX No sou a casa vostra?

LLARG Espereu, espereu que no demano
jo ara a ningú consell. Apa, Garbella,
de pressa a lo que he dit, i tu la moça

ja que en la casa vius com a serventa
para'm la taula, doncs aquesta vetlla
jo vull sopar en bona companyia,
i espero un convidat...
(*Fa un gest al Garbella i s'asseu. Aquest amb en Nel i altres homes es dirigeix vers les portadores que són a la dreta, la Rosa-Maria amb un clam se'ls hi planta al davant cridant* :)

ROSA-MA. No ; arrera, lladres...
(*Lluita amb ells.*)

GARBELLA Fuig d'ací...

NEL Fora... fora !...

ROSA-MA. Lladres ! Lladres !

LLARG (*Avençant-se i subjectant-la, la porta fins a primer terme i allà la sosté ajeguda a terra.*)
I dexeu-la per mi...

ROSA-MA. (*Cridant.*) No, Cap de Flames,
Cap de Flames !

BIRONDÓ Dintre el bassal tireu-la !

AIXELADA I escanyeu-la.

ISABEL Pietat, pietat !

MARRUIXA Perduda !
(*Els homes van a sortir, amb les portadores quan al fons esclata la veu de l'Ermità i esfereïts es deturen.*)

ERMITÀ Ai de qui furti ! Ai d'aquell que toqui
lo que no és seu !

NEL Es l'Ermità !

AIXELADA Un mal home !

GARBELLA Dóna mal.

ERMITÀ Ai d'aquell que per la força
prengui cullites que en sos camps no foren
segades !... Ai d'aquells...

LLARG (*Alçant-se furiós al veure'ls a tots que no gosen moures.*) Què us passa a valtres ?
Un cec, un mendicant, tanta pó us dóna ?
(*Deixant anar a Rosa-Maria que encara és a terra i avençant vers el pobre.*)
Fora d'ací, i depressa. No et recordes
de qui sóc ? No et recordes de que un dia
tot baixant de la Mola va ferir-te
una pedra ? Doncs, fou la meva destra.
De lluny fereix, mes de la vora, mata.

(L'agafa per un braç.)

ERMITÀ *(Desfent-se'n.)*
Deixa'm estar, no em toquis. Jo et recordo.
Tu ets el mal home que va apedregar-me
perquè jo la oració no volgué dir-te
que asseca les collites i les terres
fa tornar xorques. Si els meus ulls no et veuen
jo et sento, home del mal.
(Sentint-lo avençar.) No, no t'apropis,
que porto un amulet per a els qui em toquen
amb violença que les mans els crema.
Ja m'en vaig, mes escolta abans, escolta.
(Clamant terriblement.)
Déu i Senyor, altíssim criador nostre,
fes que a eix home que furta i les mans alça
contra del teu servent, damunt li caiguin
tots els embruixaments i mals encisos
que el diable ha infantat en part horrible.
Ja sia en or, en plata, aram o ferro;
ja en roba de cotó, de lli o de cànem,
en cabells de cristià, maur o heretge;
ja en desert, en poblat, en mar o en terra.
En menjar o en beguda; en lo que es llença
en lo que el foc devora, en pedra, en erba,
en au que vola, en bèstia que camina;
en la vall, en la serra o en la platja,
en os o en sang de mort, en tota cosa.
A Llevant i a Ponent, Nort i Migdia,
i cap aspergi del seu mal el lliuri,
ni imatge ni oració mentres ell visqui,
i mort eternament en cos i ànima
cremi del fosc infern en les fogueres!
(Surt. Tots romanen esverats en silenci; sols per fi el Llarg alça la veu i diu:)

LLARG M'en ric jo dels mals dats...
(Tots estan agombolats en un recó. Isabel i Rosalia soles al primer terme dreta, el Llarg assegut i al seu davant mig ajassada en terra Rosa-Maria.)

ROSA-MA. *(A mitja veu, sanglotant.)* Oh, Cap de Flames!...

LLARG Cal fer neteja del molí, les portes
tancar perquè no vinguin a cercar-hi
repòs els rodamons.. Sols tu, la moça

restaràs. M'ets plaenta per minyona.

ROSA-MA. Jamai!

LLARG Si joventut mon fill et dava
jo et donaré bon or.
(Vol agafar-la, ella s'en desfà violentment.)

ROSA-MA. Deixeu-me.

LLRAG Esquerpa
ets com bèstia de bosc. Apa, Garbella,
fes el teu fet.

GARBELLA *(Dubtant.)* Veureu...

LLARG *(Imperatiu.)* Tots a les vinyes!
(A la senyal del Garbella tots els qui havien vingut amb ell van sortint rondinant.)

AIXELADA Jo et dic que també aquest...

BIRONDÓ Sí; tots ells tenen
mala sang.

NEL *(Empenyent-los.)* Au, passeu.

GARBELLA I ànsia a enllestir-se.
(Surten. Resten en el pati el Llarg, les Doloroses i en Garbella que acostant-se a n'el primer diu:)

GARBELLA Escolta, Llarg, la vrêma de la casa
entra també en el tracte?

LLARG Car em costa
aquest or.

GARBELLA Oh, veurás...

LLARG Bé, deixa'm, deixa'm...
(En Garbella surt, el Llarg crida.)
Recorda't que el Daguer vindrà...
(Rosa-Maria va per sortir, ell la detura.)
Tu, espera.
Cal que em paris la taula, que m'hi posis
el pa més blanc i el vi més fort i negre,
que aquesta nit i en bona companyia
jo vull sopar. I si tu vols, minyona,
també hi seràs. No dreta i allargant-nos
la plata, sinó sobre de mes cuixes
menjant tots dos a l'hora i bevent-nos
tots dos un mateix vi... i fins partint-nos
el jas... Es que no em sents? Una campana
feta d'or bé podria despertar-te.
Pensa que jo la tinc...

ROSA-MA. Una campana

més grossa brandarà folla de joia,
quan et colpeixin tots els mals i encisos
que l'Ermità va dir... Tota la volta
del cel, i per batall nostres veus fortes
i feridores... No podrás oir-la
que tu llavors, prou dormiràs per sempre.

LLARG (*Furiós.*)
Tu seràs meva, jo t'ho jur...

ROSA-MA Com teves
són les collites que has furtat.
(*Entra Cap de Flames en el mateix moment en que'l Llarg va a agafar a Rosa-Maria.*)

LLARG Ben meva.

CAP DE FL. Santa nit a qui és l'amo i qui tant crida!

ROSA-MA. (*Corrent vers ell.*)
Que et roben, Cap de Flames, i ja corre
la gent podant la vrêma per tes vinyes!

CAP DE FL. (*Abraçant-la.*)
Santa nit, a vós l'home que en ma casa
disposeu ja de tot. Cambres i vinyes,
collites i bestiar, i fins la dona
que és ben meva, ja haveu triat per vostra...
Santa nit, sou més fort de lo que em creia
que jo vaig fer-ho meu, lluitant sens treva,
suant sang i patint de tota angoixa
per conquerir-ho. I vós?... Una paraula,
quatre monedes d'or, passar un porxo
i heu-vos senyor de tot.

LLARG Sóc el teu pare!

CAP DE FL. (*Avençant.*)
Vós, el meu pare? Sé que els pares besen
i nodreixen als fills, fins sé que els repten.
Mes en sos ulls els plau emmirallar-se,
guiant-los per la via dreturera
i donant-los caliu, encar que sigui
amb la sang de les venes. Tots el pares
de l'amor dels seus fills fan llei de vida.
Mes vós?...

LLARG Si ací jo arribo, vinc en cerca
de lo meu.

CAP DE FL. De lo vostre?... Què és lo vostre?
Allò que abandonàreu quan un dia
acusat per la gent d'un crim, fugieu?

deixant-me infant en el molí? Les terres
que sols brotaven arços i argelagues
i el molí enderrocat? I doncs llavores
què val el meu treball? Què val la feina
i joventut que jo he esmerçat, l'angoixa
i la sang, sí, la sang que a aquesta terra
assedegada jo he donat per veure
com un jorn es tornava ben fruitosa?
Jo us tornaré les terres, vos ho juro,
mes quan sien talment com les deixàreu.

LLARG Ja prou. Tu ets el meu fill i em deus respecte.
Lo meu, és meu. Si un jorn ho abandonava
ara torno a cercar-ho que m'hi emparen
totes les lleis.

CAP DE FL. Les lleis, les lleis dels homes.
Aquestes lleis que un dia van deixar-vos
que em marquessiu el cos a cops de vara?
Aquestes lleis que varen consentir-vos
que d'infant els camins em fessiu corre
recollint femta que aprés vós veníeu
per a dur-vos menjar i a mi no em daveu
ni un rocegó de pa? Les lleis indignes
que no us feien fangar les vostres terres
mentres vós empaitáveu a les dones
foll com un boc, abandonant la mare
que es desagnava per donar-me vida?
Les vostres lleis? Aquelles que vos feien
fugir un jorn acusat d'un crim horrible?
Si per xò són les lleis, quedeus amb elles,
jo en tinc prou amb aquesta, la que porto
a dins del cor, i no en vull saber d'altra.

LLARG I bé, què m'hi pots dir? Sanglota i crida
tant com vulguis, mes goita enllà, en les vinyes,
goita que en elles cullen ja la vrêma
gent que he pagat amb or. Si teves fossin
les collites com dius, creus que cap home
gosaria comprar-les a ton pare?
I el teu braç tan forçut, per més que et vantis,
no serà prou per a d'allà esquivar-los,
doncs si hem plau, han de vindre a arrocegar-te
fora d'ací, per no sentir ta llengua.
I sinó jo mateix...

CAP DE FL. (*Abraonant-s'hi.*) Goseu...

ROSA-MA Detura't!
ROSALIA És el teu pare!
ISABEL No, contra ell no aixequis
la mà.
CAP DE FL. (*Fent-se arrera amb espant.*)
El pastor ho va dir. No puc pegar-li.
És el meu pare, oiu? El lladre, el lladre
que em roba tot lo meu! No puc pegar-li.
(*Es tira a terra pres de furiós desesper, colpe-fant-se el cap amb els punys closos.*)
LLARG Contra el Llarg res hi pots. Cau i revolca't,
que si fort és ton braç, més ho és ma destra.
Hi ara recorda-ho bé: Meves les terres,
meu el molí i meves les collites;
i com són meves, no hi ha força d'home
que me les pugui pendre.
CAP DE FL. Força d'home
no hi haurá, mes jo sé forces més fortes
mogudes per mà d'hom. Espera, espera...
ROSA-MA. Què vols dir?
CAP DE FL. No, no pot trigar. Ja sento
l'allau que es gonfla i les parets esbotza.
Si aquesta mà es nega ara a colpir-te,
altra més dura et ferirà la testa.
Adéusian les vrêmes opulentes
xardoroses i marejants d'aroma,
adéusiau les feixes sempre pròdigues
torni's erma la terra com ans era.
(*Anant-se alçant a mida que parla.*)
Ja no moldràs, molí. La má mateixa
que de mort va arrencar-te a nova vida,
et torna a la quietut on va trobar-te.
Mai més el blat a dins de la gruança
veureu saltar. Sotana i volandera,
no rodareu mai més. Restareu quietes
com les lloses que tapen els sepulcres.
Ja mai més mans engraparan el ganxo
obrint la tanca ressonant de bronzo
i pel carcau no lliscarà més l'aigua,
ni en la narilla aplegaran farina
per pastà el pa olorós, daurat com bresques.
Tot lo que fou, retorna a lo que ans era.
Lo meu és meu, i amb mi ara tot m'ho emporto.

Rosa-Maria, no et vaig dir llavores,
que riuríem ben fort? Doncs au, comença
i riu tant fort que les parets s'esberlin
i els sostres s'enderroquin damunt nostre
i encar aixís colgats, nostres rialles,
muntanyes, valls i cels, facin estrémer.
(Va per sortir, el Llarg se li planta al davant i crida :)

LLARG — No sortirás.

CAP DE FL. — Aparta, amb lo teu resta.
El món és ample. Faig la meva via
portant tot lo que tinc : aquesta dona.

LLARG — No saps qui sóc.

CAP DE FL. — Sí ; diuen que ets mon pare
i un assessí.

DAGUER — *(Veu aprop.)* Coltells, falçons i dagues...

LLARG — Callaràs o jo't jur!...

ISABEL — *(Llençant un gran crit.)* La veu terrible!

CAP DE FL. — Oh, l'aigua, l'aigua!
(El Llarg amenaçant va per a llençar-se contra el seu fill, quan es presenta a la porta el Daguer i diu rient, cínic :)

DAGUER — I per xò vas dir-me
que vingués a sopar?

ISABEL — *(Com folla, al veure'l.)* Mata'l, sí, mata'l,
Cap de Flames!

CAP DE FL. — Qui ets tu?

DAGUER — *(Amb veu forta, rient.)* Coltells i dagues.
Si t'en manquen ja ho saps. La mort ells donen.

ISABEL — Ell fou el qui em va perdre. Si ara estimes
a ma germana, jo t'ho prego, mata'l.

DAGUER — *(Al conèixer a Isabel.)*
Tu!

CAP DE FL. — *(Com un foll.)*
Doncs defensa't!

ISABEL — Es la mort!
(El Daguer fuig al veure que Cap de Flames va per tirar-se-li al damunt, mes quan aquell desapareix, es sent l'espantós soroll d'una paret que s'enderroca i d'una allau immensa d'aigua. Tots llencen un xiscle, a fora grans crits demanant socors. Cap de Flames es planta al mig de la escena i crida :)

CAP DE FL. Oh, l'aigua!
Per fi, per fi!
ISABEL Que fuig!
CAP DE FL. *(Cridant entremig del soroll de l'aigua i dels crits dels qui corren per les vinyes:)*
Deixa'l que fugi.
Rodolarà dins de l'allau de l'aigua
que a tomballons vinyes avall es llença.
ROSA-MA. Què has fet?
CAP DE FL. Jo ara el bassal amb les mans meves
he destroçat i ja la tanca a terra,
ceps, homes i raïms roden confosos
i torna's erm, lo que fruitós va ser-ne.
LLARG Jo em venjaré. Venjances sé més fortes
que la mateixa mort.
CAP DE FL. Cerca les terres,
i les collites. Riu-te de la força
d'aquest braç; amenaça i crida. Crida
fins que esquincin el cel tos crits de fera,
que no hi hauran orelles per a oir-te,
ni braços que t'ajudin a robar-me.
(Dintre segueixen els crits i el soroll.)
Crideu, crideu. I tu, Rosa-Maria,
lo que és ben meu, lo més amat, recolza't
damunt mon pit i riu, riu tant com puguis
dels homes, de ses lleis i sa justícia;
riu fort, com mil campanes ressonantes,
brandant a festa, riu, que ja altra volta
la terra torna a ser lo que abans era
i sols l'amor floreix de ses despulles.
(Soperb, amenaçant, resta al mig de la escena, amb Rosa-Maria, mentres que en el fons s'enderroca un tros de paret empès per l'aigua. Rosalia, presa de convulsions, cau; Isabel riu com a folla, el Llarg no poguent sortir, es debat furiós al dintell de la portalada; quan s'enderroca la paret del fons, rapidíssimament es tanca la cortina.)

ACTE TERCER

L'interior del celler del molí. Més baix que el nivell del sòl, apar com la gola monstruosa i famolenca d'un drac llegendari que es mostra oberta per a fer-nos patent tot l'horror d'aquell cau espantós. En primer terme una arcada que arrenca de terra sense pilans, aguanta el sostre, més endins hi ha el cup. A la esquerra una portota per on es devalla per qualques graons. Al fons la paret, oberta per la força de l'aigua, mostra un gran esboranc a nivell del camp i del que es pot devallar fins al pla del celler on l'acció ha de tindre desenllaç per un gran munt de runa. S'ovira per aquest forat el nivell del terrer, més alt que el de la escena i un clap de cel. Un raig de sol l'omple, un raig de sol daurat com el vi generós i cau sobre terra encatifant-la i fent més foscos els recons, plens de tenebra. Apilades en desordre, gerres immenses, una prensa vella, portadores tombades ; tot comfós i fet malbé per l'allau de l'aigua. Tot encara traspua humitat. La volta apar esberlar-se impotenta a sostindre el molí ensorrat damunt d'ella. Secs cruixits, esberlen les vigues. Tot l'aspecte de quelcom que fina condemnat inexorablement a enrunar-se i desaparèixer.

(Mig ageguda a terra i recolzada en els graons de la porta, Rosalia dorm, al seu costat dreta i amb els braços caiguts, Isabel. Cap de Flames mig nu, espellifat i convuls, seu en primer terme, amb la faç entre les mans i perdut l'esguard en llunyania. A l'obrir-se la cortina, es sent el soroll molt fondo d'una paret que s'aterra. Isabel té un espant. Rosalia no es desperta i Cap de Flames roman impassible.)

ISABEL — No sents, no sents ? Un altre troç de tanca que's deu havé esfondrat...
(Després d'un silenci al veure que ell no respon.)

I aprés, un altre
i encara més, fins que ja res no resti
i la volta aclofant-se damunt nostre
ens enterri per sempre.
(*Acostant-se a Cap de Flames.*) Cap de Flames
Cap de Flames, no em sents?

CAP DE FL. (*Alçant els ulls en estranya divagació.*)
Calla, no el diguis
el meu nom. Ja no el sóc el Cap de Flames,
sóc les cendres de l'hom que axís li deien.
(*Té un falçó a la mà, i jugant amb ell diu:*)
Sóc com aquest falçó. Un temps ell era
ben esmolat, lluent... Ràpid tallava
els raïms. Era un'eina bona, aguda,
d'un preu inestimable. I ara, mira-la;
l'aigua l'ha rovellada. Ací, perduda
ningú vindrà a cercar-la, i si la troben,
per etzar, la daran a la quitxalla,
o a la pols dels camins que tot s'ho menja.
Fou un temps, fou un temps, que en la mà dura
del vrêmador brillà llampeguejanta...
Ara és sols ferro vell, una desferra...
(*Mirant-la amb cobdícia.*)
Mes no et creguis. Encar, encar amb ella
podria degollar-se a més d'un home.
(*Resta un instant sorprès en la contemplació
de l'eina, mes per fi, la llença a terra.*)

ISABEL I ets tu qui parla així?

CAP DE FL. (*Sempre immòvil.*) Jo no só el qui era.
Cap de Flames ha mort. I al dar la vida
s'ha emportat tot allò que el va fer viure,
La terra ben feconda, les collites,
el molí. Fa pocs jorns que tot brunzia
i ara tot en silenci dorm. Em sembla
restar en un sepulcre i que la llosa
lentament, lentament, ja va cloent-se.

ISABEL (*Senyalant amb el braç estès.*)
Mes, ai de naltres si cedeix la volta!

CAP DE FL. L'aigua s'ho menja tot. Primer furienta
empesa pel meu braç, ceps, vrêma i homes
arrocegava, mes llavors encara
restava el molí en peu i foll de joia
jo cridava... Després l'aigua ja quieta

els fonaments goluda rocegava
i ara cau la paret, a sobre el sostre,
runes damunt de runes s'agombolen
i es disolen en l'aigua com si fossin
un gros grapat de sal. Ja res no en resta.

ISABEL Cal doncs sortir d'ací,

CAP DE FL. I on aniríem?

(Una pausa, a la fi, Isabel diu :)

ISABEL Tens raó. Ací la mort i part de fora
les urpes famolenques dels qui furguen
dintre les runes.

CAP DE FL. *(Amb ironia.)* Cerquen or.

ISABEL No; cerquen
sang.

CAP DE FL. Ací no ens hi saben.

ISABEL Com llanternes
són els seus ulls. Jo sé que han de trobar-nos.

(Isabel s'asseu al costat de Rosalia. Cap de Flames, mirant vers el fons, diu :)

CAP DE FL. Guaita el sol, és com or. La seva taca
caient damunt les terres desolades,
les ha de fer encar més espantoses.

(Rosalia presa d'un mal somni es debat i crida :)

ROSALIA L'aigua, tot, tot s'ho emporta... Cau la casa...
tota, dessobre meu...

CAP DE FL. Què diu aquesta?

ISABEL Es presa de mal somni.

ROSALIA L'aigua... l'aigua...

ISABEL No hi ha remei, hem de fugir. Allarga
ses mans la mort arreu i hem de lliurar-nos...

CAP DE FL. La mort és morta. No vares tu dir-me
que era el Daguer? No vares atiar-me
per a que jo el matés? L'aigua va endur-se'l
i d'allavores no hi ha mort ni vida;
hi ha l'ànsia sols d'una infinida espera,
o un gran descans, etern, on no es reposa...

(Rosalia llença crits ofegats.)

ISABEL Anem-se'n lluny! T'ho prec... Vers la muntanya,
allà ens amagarem.

CAP DE FL No m'has dit ara
que els ulls dels qui ens empaiten com llanternes
eren? I no m'has dit també que on fossim
ens trobarien? Doncs així és debades

moure's d'ací... Jo et jur, que no podria.
Cap força d'aquest lloc pot arrencar-me.

ISABEL — Ni l'amor?

CAP DE FL. — Ni l'amor.

ISABEL — *(Fent la última prova.)* Rosa-Maria...

CAP DE FL. — Ella s'és fosa en mi. Pensa com penso!
(Una pausa. Després Isabel torna a insistir.)

ISABEL — Que no saps que ella és fora?

CAP DE FL. — Si sortia
fou cercant goriment per ta germana...

ISABEL — I... si ella no tornés?

CAP DE FL. — No, pas no en dubtis.

ISABEL — I si caigués en mans dels miserables
que volten el molí?

CAP DE FL. — *(Amb un crit.)* Mal sia morta,
sé que ella tornará.
(Un silenci. Després segueix.)
Més que la vida
pot l'amor que ambdós lliga. Aquesta força
que em priva de fugir, ha de portar-la
a raure altra volta entre mos braços.
I si no, què hem de fer? El Cap de Flames
ja no és el qui abans era. Va emportar-se'n
l'aigua tot el braó. Sóc com les cendres
d'una foguera immensa ja estingida
que esperen sols que el vent vingui a esventar-[les.
No puc sortir d'ací. Mos ulls encara
retenen la visió dels camps fruitosos,
dels ceps retorts que llurs serments dobleguen
al pes de tant raïm. M'apar que sigui
negat en un mal somni d'espantoses
visions i encar en mi llú la esperança
de dormí i no somniar. Dormir sens treva
i sense somnis... Mes que torni a veure
les terres i les trobi desolades,
erm lo que fou fecond, la mort senyora
de camps i de parets, sembrats i vinyes,
jamai, jamai. Mon cor esclataria,
talment una magrana massa inflada,
que a l'esberlar-se vessa els grans sucosos...
(Es sent un altre allau llunyana de més parets que s'enderroquen. Rosalia es desperta i presa d'un espant sens mida s'arrapa a Isabel, cridant.)

ROSALIA Oh, germana Isabel... Guarda'm tu, guarda'm.

CAP DE FL. No cridis...

ROSALIA (*Mirant-lo amb horror infinit.*)
Tu ets la mà que va aterrar-ho
tot... Ets més fort que el vent, més que la fla-
[ma...
No em miris, no, tos ulls poden cremar-me
com un branquilló sec... no, no; no em miris...
(*Isabel li apreta el cap contra la seva falda per ofegar els seus crits.*)

ISABEL Oh, Rosalia, calla. Si ens sentissin!...

ROSALIA Vull fugir, part de fora. L'aire, l'aire
és lo que em manca.

CAP DE FL. Calla... Si sortíssim
ai de nosaltres. Som tal com la presa,
que flaira el llop i no veu pas. I ronda,
ronda sense cansar-se. Els llops famèlics
no es cansen mai.

ROSALIA Si els llops són allà fora
ací el foc de tos ulls tota em recrema.
(*Alçant la faç i mirant arreu.*)
On és Rosa-Maria?

ISABEL S'és partida
per cercar goriment a ta dolença.

ROSALIA No, no és veritat!
(*Apareixen dalt de l'esboranc les ombres de dos homes.*)

CAP DE FL. Ha anat fins dalt l'ermita
a cercà el cec perquè amb conjurs et lliuri.

ROSALIA Mentiu, mentiu, vosaltres. Ella és morta,
l'aigua se l'haurà endut i dorm dessota
dels munts de runes...
(*Cridant follament.*)
Oh, Rosa-Maria,
vull vindre amb tu, vull vindre amb tu!

NEL (*Des de dalt l'esboranc ajupint-se per a guaitar dins.*) Qui crida
per ací baix?
(*Al sentir la veu de l'home Isabel abraçant a Rosalia l'arrocega fins un recó d'ombra. Cap de Flames està en primer terme protegit per l'arcada.*)

GARBELLA (*Ajupint-se també.*) Seran les Doloroses?

NEL (*Allargant el cap i escoltant.*)
No es veu pas res.

GARBELLA Llavors és que somniaves.

NEL Jur que he sentit un crit.

GARBELLA Si ací dins fossin,
com en son cau les fures caçaríem.

NEL Baixem?

GARBELLA Jo no m'hi arrisco. Massa pesa
el molí enderrocat sobre les vigues.
No vull morir colgat!

NEL I si tal volta
hi fos el Cap de Flames?

GARBELLA Com? Espera,
avisarem als altres.

NEL Si podíem
caçar-lo viu...

GARBELLA Tal com va dir son pare
per donar-lo després a la justícia.
(*S'en va, en Nel torna a mirar dins i després alçant-se segueix a l'altre mormolant.*)

NEL No es véu res. Mes jo jur que ací en la fosca
he sentit un gran crit.
(*Desaparcix. Cap de Flames no es mou. Isabel se li apropa dient a mitja veu:*)

ISABEL Oh, Cap de Flames,
som descoberts!

CAP DE FL. No parlis.

ISABEL Deixa, deixa,
com t'has tornat?

CAP DE FL. Sí, ja no só qui ans era.

ISABEL Cal fugir, cal buscar altre refugi.

CAP DE FL. També ets canviada tu. Des que saberes
que era mort el Daguer, ja no t'espanten
els camins... Totes tres vos soplujàreu
a l'empar de mos braços i ara em resta
només Rosa-Maria, que vosaltres
des que em veieu caigut sols sentiu l'ànsia
d'abandonar-me.
(*Enèrgic.*) Aneu, feu vostra via.
Jo restaré esperant a que retorni
Rosa-Maria.

ROSALIA (*Cada volta més esfereïda.*)
Ja les voltes cruixen,

i les vigues es comben que no poden
aguantar més. Fugim!
(*Plora nerviosament sacsejada per fortes convulsions.*)

ISABEL (*A Cap de Flames.*) I si no torna?

CAP DE FL. (*Fora de sí.*)
Calla! Perque llavors serà mentida
l'aire que respirem, el sol, la vida!
Calla!

ROSALIA (*Començant a pujar per les runes del fons.*)
Ja no puc més! El sol em crida.

ISABEL (*Volent-la deturar.*)
On vas? Detura't!

ROSALIA No; vull viure, viure!

CAP DE FL. Rosalia!

ROSALIA (*Anant pujant.*) Em xucla el sol, em xucla
l'aire de fora.

ISABEL Espera.

ROSALIA (*Sortint ja al defora amb un gran clam.*)
No tinc força,
són ells que se m'emporten.
(*Surt fora, mes al mateix instant sonen unes grans riallades dels qui estaven a l'aguait. Rosalia llençant un gran crit torna a amagar-se i baixa quasi rodolant pel munt de runes mentres el Garbella, en Nel, altres veremadors i fins les dones com l'Aixelada, la Birondó i la Marruixa, es precipiten al seu darrera. Al ser a la boca de l'esboranc de la paret es deturen no gosant entrar-hi i amb els altres miren dins, cridant amenaçadors.*)

ROSALIA (*Deixant-se anar.*) Ah!

ISABEL (*Amb un crit.*) Espiaven!

NEL Ja ho deia jo.

GARBELLA Crideu al Llarg.

AIXELADA Bagasses!

BIRONDÓ Ja els hi sabem el cau.

MARRUIXA Feu-les que surtin.

NEL Volteu, volteu la casa. No s'escapin
per la escala que fins al celler baixa.

GARBELLA No cal. Està tapada per la runa.

NEL (*Cridant.*)
Apa, sortiu a llum.

BIRONDÓ — Les males bèsties,
sols ixen quan és fosc.

AIXELADA — Mostreu la cara.

MARRUIXA — Au, Isabel, com és que no vols dir-nos
mala gentota?

GARBELLA — I tu, Rosa-Maria?
Que potser estás dormint ben arrapada
amb el teu mascle?

NEL — (*Amb molta mofa.*) Si per cas et deixa,
passa per casa. Jo també tinc unces...
te les daré com ell féu amb la Tona.
(*Tots riuen.*)

CAP DE FL. — (*Tapant-se les orelles i tirant-se a terra.*)
No els vull sentir, no els vull sentir!

BIRONDÓ — Au, fora!

AIXELADA — Sortiu del cau!

ROSALIA — (*Avençant-se desesperada.*)
Per pietat, deixeu-nos!
No vos hem fet cap mal.

AIXELADA — (*Cridant mentres tots els altres riuen.*)
Goaita-la, goaita-la.

MARRUIXA — Ja en surt una!

NEL — Després vindran les altres.

ISABEL — (*Pregant a Cap de Flames que es debat furio
sament contra ell mateix.*)
Defensa'ns, tu que ets fort.

CAP DE FL. — No, el Cap de Flames
va finà amb tot lo seu.

GARBELLA — On és el lladre
que em va robar?

CAP DE FL. — (*Plantant-se d'un salt al mig de la escena.*)
Ja prou! Si cor no us manca
baixeu fins on só jo. Com milló us sembli;
un a un, tots plegats. No em dieu fera?
Doncs aquiceu-la en sa mateixa cova.

NEL — Covart i lladre!

GARBELLA — (*Cridant amb qui són amb ell.*)
El Llarg, el Llarg que vingui.

NEL — Surt, si goses.

CAP DE FL. — No, vina, ja que bordes,
com un gos famolenc, vina. Sense eines
ací t'espero. Atansa't, llarg de llengua
i curt de mans.

(*Veient-lo mut.*) Tens por d'entrar a dintre,
doncs saps que quan entressis, eixes voltes
s'aclofarien agafant-te a sota.
Mes no temis. Que mentres Cap de Flames
hi respiri, amb l'alè sols les aguanta.

BREMADOR No es troba el Llarg en lloc.

GARBELLA Cal que s'avisi
a la justícia.

CAP DE FL. Sou com llops que furguen
i desenterren les ovelles mortes.

BIRONDÓ Per què restes ací, ja que tant crides?

NEL I per què t'amagaves dins la fosca,
si no tenies por?

CAP DE FL. Perquè volia
fondre'm amb tot allò que un jorn creava.
Si les terres són ermes i s'enrunen
les parets del molí, si ja les forces
em manquen per a alçar-ho un'altra volta
i vull viure enterrat en ses despulles,
per què arribeu encara a mi afrentant-me?
Aneu-se'n, vull restar en pau immensa.
Ja sou pagats ben bé. El Cap de Flames,
aquell que del no res tot va crear-ho,
ferit per la dissort fuig de la vida
i s'endú tot allò que li envejaven.

NEL Sí, sí, enterrat ací. Amb tes bagasses,
amb el baf de la vrêma ja podrida,
entre runes i fang, aigua i desferres.

ROSALIA (*Pregant de genolls.*)
Naltres no us férem res!

GARBELLA Per ta germana
el Daguer va morir.

ISABEL (*Amb un gran crit.*) Ell va matar-me
tota la vida.

GARBELLA Les collites eren
meves, costaven or... i tu, tu fores
el qui les va negar...

MARRUIXA Vares robar-nos
els jornals.

CAP DE FL. I vosaltres, no em robàreu
tot lo que fou ma vida?

BIRONDÓ Apedregueu-lo.

MARRUIXA Enterreu-lo ací sota.

AIXELADA Per qué els homes
no hi baixeu?

BIRONDÓ Teniu por?

CAP DE FL. (*Amb força.*) Sí; encara em temen,
fins soterrat.

GARBELLA Per fam, hem d'ajupir-te.

NEL Ja t'ho dirà ton pare quan arribi.

BIRONDÓ (*Als homes.*)
Li teniu por?

NEL (*Amenaçant-la.*) Au, vés-te'n tu, la moça.

GARBELLA L'or que vaig da a ton pare per la vrêma,
tu el pagaràs amb rius de sang i llágrimes.
(*Cap de Flames es dirigeix contra ells muntant per la runa; tots els del fons, esverats, es fan arrera, mes al mateix instant se sent una veu plena d'angoixa infinida que clama:*)

ROSA-MA. (*Cridant de dins.*)
Cap de Flames!

ISABEL (*A n'ell.*) No sents?

CAP DE FL. Es ella?

NEL L'altra.

ROSA-MA. (*Més aprop.*)
Cap de Flames!

ROSALIA Oh, sí!

CAP DE FL. (*Plantant-se d'un bot dalt de l'esboranc crida amb totes les forces.*) Rosa-Maria!!!

BIRONDÓ L'altra que havia sortit.

AIXELADA Ja en tindrem una.

GARBELLA Ella, primer que els altres.
(*Van a corre vers el fons quan Cap de Flames prenent una gran pedra, s'alça soperb i crida:*)

CAP DE FL. Pas i prompte.
Ai del que es mogui!...

ROSA-MA. (*Més aprop.*) Cap de Flames, venja'm!

CAP DE FL. ...el cap li esclafaré!
(*Tots resten dominats per la força de les seves paraules. Ell crida:*)
Rosa-Maria,
mos braços són ací!
(*En aquest instant, Rosa-Maria corrent furienta, apareix, s'abraça amb ell i quasi rodolant, entren al celler, mentres ella crida com presa de follia:*)

ROSA-MA. Oh! venja'm, venja'm!!
(*Resten abraçats, ella lentament defallida, va relliscant-li dels braços fins restar estesa en terra. Ell la sosté agenollat, mentres que els de fora criden; Rosalia i Isabel s'abracen plenes d'espant.*)

MARRUIXA El Llarg, el Llarg!

BIRONDÓ Ací els teniu.

AIXELADA Goiteu-los.

GARBELLA Ara que els vingui a treure la justícia.

CAP DE FL. (*Amb angoixa terrible.*)
Qui t'ha fet mal, qui t'ha fet mal?
(*Apareix dalt de l'esboranc el Llarg, va per entrar, mes com pres d'un sobtat espant es detura. Tots callen ansiosament.*)

ROSA-MA. Abraça'm,
abraça'm fort. Jo res al món sabia
que em fos emparador com els teus braços...
I ara?....

CAP DE FL. Com sempre són!...

ROSA-MA. (*Presa sempre de gran terror.*)
Estreny-me, estreny-me,
pren-me ben fort, amb braços, boca i ungles
confon-me amb tu, perque les mans no arribin
que em volen agafar...

CAP DE FL. (*Besant-la.*) Rosa-Maria...

ROSA-MA. (*En brusca transició, fugint d'ell i arraulint-se en un recó.*)
No, no em besis, no em besis... Els teus llavis
no poden pas tocar-me. Sóc sullada,
i no em podran rentar totes les aigües
que guarda el mar pregon, ni les que vessen
els núvols...
(*Plorant furiosament.*)
Sóc sullada, sóc sullada!!

CAP DE FL. Qui fou el miserable!...

ROSA-M.A (*Arrocegant-se fins ell i abraçant-se-li als genolls.*) No, no em deixis;
no m'abandonis, que altre cop vindria...
I escolta, si m'estimes...

CAP DE FL. (*Volguent-se desfer d'ella.*) Deixa, deixa,
jo haig de venjar-te.

ROSA-MA. Obra'm el pit, obra'm

el coi per a que hi brolli una font viva
de roja sang... Llavors podré rentar-me
de la baba del monstre i altra volta
jo seré teva...

CAP DE FL. (*Agafant-la com un boig i sacsejant-la.*)
No t'entenc... em parles
i jo no et sé escoltar... sols jo veig ara
que qualque t'ha fet mal, i vull venjar-me.
Diga'm qui fou?

ROSA-MA. No m'abandonis!

CAP DE FL. (*Desfent-se d'ella.*) Deixa!
(*Crida com un foll, sense cura del Llarg, que és al seu davant.*)
I ara escolteu-me bé. El Cap de Flames
ja torna a ser qui ans era. Ja la força
ha tornat a son pit i no l'espanta
la visió de les terres desolades,
car ha vist tant d'horror damunt del rostre
de la dona que estima, que ara poden
mirar sos ulls les coses més terribles
sense que li tremolin les parpelles,
ni el polç li bati apresarat. Só un home
nou, que reneix de son mateix cadavre
mes no sóc qui vaig ser. Si abans vessava
l'aigua brunzent, ara per ma venjança
faré córrer la sang a torrentades.
(*Mes quan amenaçant va per dirigir-se al fons, el Llarg trenca a riure i diu mentres Cap de de Flames es fa arrera i Rosalia llença un xiscle.*)

LLARG I on és la font que deu primer obrir-se?

CAP DE FL. Encara vós?

LLARG (*Avençant un pas sobre el munt de runes.*)
No encara, sempre, sempre.

CAP DE FL. Deixeu-me estar, em crida una venjança,
i vull corre a cercar-la. Una venjança
com mai altra semblant els homs vegeren...
No sé qui fou el qui les mans posava
sobre la meva fembra, mes vos juro
que jo l'haig de conèixer sols mirant-lo.

ROSA-MA. (*Amb un crit.*)
Cap de Flames!

CAP DE FL. Oh, sí, sí, Cap de Flames,

nom de foc, nom de brasa, nom que crema
els llavis dels qui el diuen. Més furienta,
més roja i més cremant, ha d'agitar-se
avui la cabellera que em corona
la testa. Com el sol roja, ben roja,
mes no com sol de posta, sol d'aubada.
(*Els del fons mormolen agombolats en un cantó dalt de l'esboranc.*)

ISABEL On vas, oh foll!

CAP DE FL. No ho sé. Vaig a la lluita
amb tot allò que contra mi s'aixeca.
Tot el meu pit omple una veu immensa,
que m'empeny endavant. Ha sonat l'hora
suprema, la que sols s'ou una volta
i del son m'ha arrencat. Despert per sempre
ja só, mos ulls són plens d'encegadores
claretats, mes soperbs no parpellejen,
i mos braços que un cop van decandir-se
han reeixit tant forts, que commourien
fins les muntanyes que al davant trobessin.

ROSA-MA. Oh, Cap de Flames, no, no m'abandonis...

CAP DE FL. Jamai. Et duc al cor tant arrapada
que si t'en arrenquessin t'enduries
entre les dents el cor...

LLARG Sí, crida, crida.
Trenca l'aire amb els clams de ta follia
i tot serà debades. La justícia
ha de venjar-me novament, doncs ara
ja m'he cobrat.

CAP DE FL. Deixeu-me, no us vull veure,
(*El Llarg, lentament, ha anat avençant fins arribar al pla del celler; dalt, les dones han desaparescut, sols resten estàtics sens gosar a dir un mot, en Garbella i en Nel que segueixen anhelants la lluita.*)
car em recordo de qui vàreix ésser...
Feu-me pas, feu-me pas...

LLARG Vares robar-me
collita, terra i casa, vares pendre'm
tot lo meu, i després amb má furienta
reventant el bassal els ceps i la vrêma
l'aigua va endur-se'n. L'aigua famolenca
que rocegà el molí fins aterrar-lo;

tot ho desferes, tot, i vares creure
que m'havies vençut. Mes no, debades
foren els teus esforços. Mai enrera
ningú ha deixat al Llarg per a venjár-se
i ja sóc prou pagat. Foll no cridaves
a ta bagassa que rigués sens treva
de tot lo que es desfeia entremig l'aigua?
Doncs só jo ara el qui riu i riurà sempre,
mentres tu plores sang sobre despulles.

CAP DE FL. I vós sou el meu pare? En nostres venes
corre una sang mateixa? No, mentida,
mentida vil. Jamai dels llops nasqueren
les ovelles, i mai ous de coloma
els esparvers covaren.

LLARG (*Amb cinisme espantós.*) Riu, riu ara...

CAP DE FL. No us vull sentir... Torneu dalt de la serra
a estimbar bous d'un altre, tireu pedres
i feriu a qui a fé mal no us ajudi,
mireu del cim llavors, com vostres passes
estengueren arreu, mort i despulles...
i recordeu que vostra carn mateixa
(els fills són carn des pares) devoràreu
com un llop afamat.

LLARG I sé tal volta
jo del cert si ets fill meu?

CAP DE FL. Com?

LLARG Si ta mare,
no va ser d'un altre home i si tal volta
no va engendrar-te?...

CAP DE FL. (*Amb un gran crit d'alegria.*) Joia sens mida
per fi m'heu dat. No, jo no sóc fill vostre,
vostra sang no bull pas dintre mes venes...
Mal no volguessiu, fins una alegria
em teniu que dar, una alegria...

(*Una pausa.*)

Tot m'ho volguereu pendre... Com les àligues
que arraulides al pic de la muntanya
semblen dormides, mes constants vigilen
al xai que s'esgarria, vós restaveu
dalt de la Mola amb els esguards ben fixos
en el molí i les terres... Mes no foreu
pas amatent, car el pastor vetllava,
i abans que vostre bec i vostres urpes

fessin presa en el xai, va degollar-lo,
i als gossos repartí la carn...

LLARG — I penses
que l'àliga tal volta un altra presa
no pogué pendre?

CAP DE FL. — Com?

LLARG — Vés i pregunta-ho
a aquesta dona que ara s'arrocega
gemeganta pel sòl...

CAP DE FL. — Mentiu...

LLARG — Escolta:
Vareig jurar-ho quan brunzenta l'aigua
s'ho enduia tot, ho sents? vareig jurar-ho.
Sé venjances encar més espantoses
que la mateixa mort... Tu vas la presa
pendre'm d'entre les urpes... mes jo ara
presa més gran he fet... Vés que ella et conti
com la he trobada pel camí que mena
a dalt l'ermita, com jo la he seguida...
i com...

CAP DE FL. — (*En el últim extrem de la excitació.*)
Ja prou!
(*Cap de Flames des d'aquest instant sembla que una mà poderosa li estreny la gola no deixant-lo parlar, i sols ix de la seva boca un udol de fera enfellonida. Gira els ulls arreu, cerca, allarga els braços, es retorça les mans convulsivament, en una espantosa lluita, mentres que Rosa-Maria ha anat arrocegant-se fins al seu costat llençant crits afrosos i el Llarg, segueix amb espantosa gosadia proclamant la infàmia.*)

ROSA-MA. — Oh, sí. Ell fou el lladre!

LLARG — I com entre mòs braços la he ajupida
sobre la terra, com la he feta meva.

ROSA-MA. — No, no!

LLARG — Com he esbrinat totes les gales
del seu cos poderós, els flancs, la sina,
tot lo que feres teu, per mi prenet-ho.
Dels cabells fins als peus, i si furiosa
les urpes m'ha clavat, en ses carns blanques
la he marcada per sempre, amb dents agudes,
per a que quan la prenguis t'hi gaudeixis
contemplant la senyal...

ROSA-MA. No, no és ton pare!

(Rosa-Maria alçant-se i caient cerca per arreu en afollat deliri un eina; agita les mans, crida mentres que Cap de Flames es clava les ungles al pit, i s'arrenca la roba que li cobreix, mentres roda furiosament la testa com negant-se al pensament terrible que ja el domina.)

LLARG *(Ja en el últim extrem de la provocació.)*

I deixa-la que cridi, que llavores
també cridava... mes de folla joia
doncs mes carícies força li plavien
i al meu cos s'arrapava amb peus i braços
fortament, fortament...

(Mes en aquest instant Rosa-Maria agafa el falçó de terra i amb un clam selvatge, ràpidament el posa en mans de Cap de Flames amb un crit espantós.)

ROSA-MA. Mata!!

(I Cap de Flames amb un crit terrible, es llença damunt del Llarg i d'una sola ganivetada li obre el coll. L'altre cau sense un crit. La gent de dalt tota ha desaparescut. El mort queda estès en la gran clapa de sol. Cap de Flames, pantejant, amb el falçó a la mà, Rosa-Maria abraçada als seus genolls i les altres dugues doloroses, arraulidesen un recó, apilotades l'una contra l'altra per a no veure res. Cap de Flames lentament gira els ulls i els clava en el mort, així roman un bon espai, fins que diu a mitja veu abraçant-se amb Rosa-Maria que s'ha anat alçant:)

CAP DE FL. Oh, encara
encara em mira... i riuen sos ulls tèrbols
badats afrosament. Potser tal volta
vaig arrencar-li els parpres al ferir-lo...
No em puc moure... Sos ulls presonê em feren,
no em puc moure, no puc...

ROSA-MA. Oh, Cap de Flames
no era el teu pare...

CAP DE FL. No, no era el meu pare;
tot m'ho diu, tot m'ho diu...

ISABEL Fugim. Les voltes
cruixen al damunt nostre...

CAP DE FL. Es que tancar-se
vol eixa tomba. Ja ha engolit la presa...
la sang com corre... sembla most!
(Un cruixit sord cau de les voltes. Rosalia i Isabel s'alcen llençant un crit.)
Silenci;
els sepulcres no deuen profanar-se.
Ara que dormi en pau, entre les runes
del molí cobejat, entre la forta
aroma de la vrêma mig podrida...
Dormi amb ell tot allò que desitjava,
tot quan jo creia meu, i meu no era
perquè eren terres que en son sí guardaven
a les males llevors... Ja puc besar-te
a la llum, a l'amor... Si van tancar-se
els camins, nostres peus n'obriran d'altres.
Ja sóc més fort tenint-te entre mos braços.
M'apar sentir que al fons de tes entranyes
ja hi bull la vida de l'infant, la vida
amb que pago eixa mort. La nova vida
que florirá entremig de les despulles
ocm rosa gegantina que la sava
beu de la terra, on mils de morts reposen.
La vida, que és la llum, la gran florida
primaveral, l'or del froment, l'ardenta
rierada de most, la que sencera
hem condensat besant-nos, sí, besant-nos
follament, sens parà, com ara et beso
i novament et prenc, car t'he comprada
amb sang que és més que l'or.

ROSA-MA. Oh, Cap de Flames!

CAP DE FL. Jo per sempre vaig dir i ha sigut sempre...
Tot s'anega en la llum encegadora
l'or del sol regiament ve a revestir-nos,
car la mort he vençut i ja la vida
presonera és per sempre de mos braços!
(Abraça a Rosa-Maria i va per dirigir-se al fons muntant per les runes mentres que les altres dugues Doloroses els segueixen extàtiques contemplant-los dalt del munt de pedres banyat pel sol com si fossin una potenta visió meravellosa.)

FI DE LA TRAGÈDIA